

په کبۆون

کوردستان پهک ولاته و کوردیش پهک نه ته وه په و دابه شکر اون

March : 2012

په کبۆون ژماره ۲۴

خاکه لیبوی ۲۷۱۲

سالێ نوێ و جێژنی نه ورۆزتان پیرۆز

Happy Newroz

نه سیمی بای نه ورۆزی شه میمی عه بهری هیتا
به ریدی ناشقان دیسان په یامی دل بهری هیتا
نه وید نهی ناشقانی دل فکار یار هاته سه ر خنده
سه لا نهی بولبولان دیسان دره ختی کول بهری هیتا

راپه رین و.. کهرکوک و.. نه ورۆز.

رهزا ساج

راپه رینه مهزله جه ماوه ریه سه تاسه ریه که ی باشووری کوردستانی شیرینمان ، له به هاری سالی (1991) دا . راپه رین و هه نچوونیکه جه ماوه ریه هه ره مهکی و ناکاوی و بن تهگبیر و بن نه خشه و بن به نامه و بن نامانج نه بوو . نه کهرچی تا راده یهک خوهرسی پیوه دیاریوو .. به لام له لایه ن هیزه کانی پشمه رگی به رهی کوردستانی و جه ماوه ریه که له که مانه وه پیکه وه و به هاوکاری ، ناماده کاری و پلانیکی توکه می پیش وه ختی بۆ داریژا بوو . نه کهر هیزی پشمه رگی کوردستان نه بوایه .. سه رکه وتنی راپه رینه که زۆر زوجه ت بوو ، له وانیه قوربانی زۆر تمان بدهایه .. کورد ژیرانه توانی هه ل و مه رجه نیوخوی و ده ره کییه کانی بقرینه وه و ، له کاتیکی له باردا راپه ریت .

راپه رین ، به ری خه بات و به ر خدانی چه ن دین سانه ی شاخ و شاره مان بوو .. لوولیکه شۆرشی نه کوژاوی که له تیکۆشهر و کۆلنه ده ره که مان بوو .. چه له پیوه ی توهریه ی رقی و بیژاریمان بوو .. راپه رین وه رچه ر خانیکی زۆر گرنگه له میژوی بزوتنه وه ی زرکاری خواری کوردمان .. لا په ریه کی زهرینی پرشنگداره له میژوی پر له شانزی و شکۆداری کورد و کوردستاندا .

نهم راپه رینه مان ، نه یه که مین راپه رینه مانه و ، نه دوایه مین راپه رینه مان ده بیته .. کت هه یه ، داستانی دهرینه مان راپه رین له میژوودا نه زانی ، که راپه رینه نه مه رگی کاوه ی ناسنگه ر بوو .. کاوه ی دلیر و پانه وانێ نازدیخواری کوردمان .. که له دژی درنده ترین ده سه لاتدار و زۆرداری زهمانه (زووحاک) راپه ری و ، سه ری پان کرده وه و تاج و ته ختی سته مکاری ته فر و تونا کرد و ، که له کوردمانی له زۆرداری و چه وسانه وه و نه هاهه تی زرگار کرد .. نه و رۆژ ، بوو به رۆژیکی نوێ و ، بوو به خوشرین چه ژنی نه ته وایه تی سالانه ی هه تا هه تابه مان ، که چه ژنی نه ورۆزی پیروژه .. چه ژنی زرکاری و نازادی و ناشتی به ، چه ژنی نه مانی سته م و زۆرداری به ، چه ژنی ته یایی و برایه تی و یه کتیه مانه .. هه ر له باشووری کوردستاندا له سالانی (1982) و (1984) دا ، دوو راپه رین له دژی سته م و تاوانه کانی رژیمی عیراق کران .. کۆمه لیکه ی زۆری که نه مانیان گرت ، که نیسته و نه وسه نه که رانه وه و ، که سه نازانی چین و له کوندا شه هید کران .

له باکووری کوردستاندا ، له قه لای خه بات و راپه رین و کۆلنه داندا .. تا نه میژو چه ن دین راپه رین و شۆرش له دژی نیمریالی می عوسمانی داگیرکه ر و ، نه تاتۆرک و ، هاویبه ره رکه ز په رسته کانی نیسته شیان ، که تا نه میژو له تورک زیاتر دان به هیچ نه ته وه یه کی تر دا نایین .. ده ولته عوسمانی و ، نه تاتۆرک و ، نه تاتۆرکیزه ره رکه ز په رسته کانی نه میژوشیان .. زۆر به شینوه یکی دهره قانه و درنده ی دور له ره وش و ویژدان و سوژی مرۆقیه تی .. ده ستیان له کوشتنی رۆلکه کانی که له نازادیخواری و ناشتیخواری کوردمان نه پاراستوه و ، به ناگر و ناسن له دژی مافه کانی که له که مان ره قتریان کرده وه و ده کن .. به هه موو شینوه یه کی جینۆسایدی کوردیان کرده وه .. تا نه میژو وازیان له نه قه یه ته بۆگه نه شو قنیه یه یان نه هیناوه و ، هه وانی سه رینه وه ی ناسنامه ی نه ته وه یی کورد دده ن ، به به رچه ی جیهانه وه کوشتنه ترین چه ک له دژی کورد به کار ده هینن .. به لام نه کوشتن و ، نه نه شکه نه چه دان و ، نه کرکن و نه به ندیخانه .. به قه ی تانه موویه کی سه ریش ، نه یان توانیه وه ره سه به باوه ری بۆلایین و ، به وه ی به رزی که له که مان به یین و ، هه رگیزیش ناتوانن .. به یچه وانیه خواست و نیازی کلای له وان .. تا بیته وره و باوه ر به خو بوونی رۆله تیکۆشهر و شو رشیگه رکانی که له که مان ، له باکووری کوردستاندا ، به رتر ده ی و زیاتر که شه ده کات و .. زیاتریش نازادی و سه ره ی خو بیان لا شیرینه تر ده یین .. نه وتا راپه رین و شۆرش به گۆرتی و به گۆرتی سه ریان هه لده یه وه .. به رده واه و به رده واهیش ده بیته .. تا به ته وای کوردستانمان له داگیرکه ران زرگار ده که ی و ، ده ست له ملی نازادی و ناشتی ده که ی و ، مافه ره واکانه مان به ده ست ده هینن .. شاعیری کوردستان په ره وه ی نه مرمان کامه ران موکری ده تی :

ناسگر به نه ختی ناسو کوژایه وه
گۆل به بای پایز سه ری نایه وه
به لام ژیه وه ی تیکۆشانی کورد
دوای (هه زاران ناو) هه لگه ی سه یه وه

له رۆژه لاتێ کوردستانیشدا ، ناخوونده کانی کۆماری سیداره ، له ژیر نالای (الله اکبر) دا ، دوور له هه موو ره وشتیکی ، زۆر درنده نه که له ی بن تاوانی کوردمان ده کوژن و ده چه وسینه وه .. رۆژ نییه به ی بن تاوان لاوکی کوردمان له سیداره نه دن .. به سه دان لاو و میرده مندانه مان له زیندانه ترسناکه کانی نیراندا رۆژانه پیسه ترین نه شکه نه چه ددرین هه ره له به ره نه وه ی که کوردن .. به لام هه رگیز به م کاره قه یزه ون و به دره وشتیانه یان ، ناتوانن چۆک به گه له که مان دادن و له خه بات و راپه رین سارمان بکه نه وه .. نیه یه که نه وه ی پشته واه قازی مه مده ی نه مر بین و ، درێژدهری ریشه ره پیروژه کی نه و بین ، نیتر چۆن کۆلنه ده یین له تیکۆشان و قوربانی دان ؟ .. نه و قازی مه مده ده ی که هینده تیکۆشهر و کۆلنه دهر و کوردستان په ره ور بوو ، ته نانه ت به ت و سیداره ش له ناستی دلیری و جوامیری و سه ره برزی و قاره مانیه تی نه ودا شه ره زار بوون . رۆژی خنکانده ی ناخوونده کانی به میزه رکانی سه ر خو یان نزیکی بۆته وه .

له رۆژئاوای کوردستانیشدا ، که شو قینی عه ره یی ده سه لاتداره ، تا نه میژو دا نیان به ناسنامه ی نه ته وه ی کورد دا نه لوه و .. له ساده ترین ماف بین به ش کران و به هاو لاتی په سیشیان نازانن .. تا نیسته له چه نده شاریکی نهم به شه ی کوردستانیشدا ، چه ن دین خو ییشانه ی نا په زایی و راپه رین کران ، به ده یان شه هیدمان داوه .. نه میژو لاوانی دلیری کوردمان ، کوران و کچه یی قاره مانمان ، به به رز کرده وه ی نالای ره گین و پیروزی کوردستانه وه .. له شاره کانی رۆژئاوای کوردستاندا ، له قامیشی پانه وان و ، عاموودا ، عفرین ، حسه که ، دیزرور ، کۆیان ، چه زبه ره و ، له که ره که کوردیه کانی شاری جه نده ب و ، دیمه شقدا .. پشیره یی و رابه ری جه ماوه ری راپه ریمان ده کن و ، سنگیان کرده وه به قه لغانی به رگری کردن .. رژیمی حیزبی به عسی شو قینی عه ره یی له سووریدا ، دوا هه ناسه دده ن و له سه ره مرگ دان .. بیکومان چاره نووسی به شاره رۆی دیکتاتۆر و سته مکاری له خو یایش ، که ده سه کانی به خو یینی که لانی سووریا سوورن ، له چاره نووسی سه دام ی هاو تاوان و هاو حیزبی باشتر نایینه . بۆ راپه رین له باشووری کوردستاندا سه ری هه لدا ؟ ره نگه نه وه ی دوای راپه رینه مان بیانه ویت ، زیاتر له هۆکاره کانی راپه رینه کانی سالی (1991) بزانی ، نه کهر به مانه ی به ته وای و تیر و ته سه لی و به وردی باس له هۆکاره گرنگ و سه ره کییه کانی راپه رین بکه ین ، به کتیه یی و سه کتیه یی باسکر دینیان کۆتایی نایه ت .. بۆیه من لیردا زۆر به کورتی و به چه ری و ساده یی ، ته نه ا نامازه به سه رناوی هه ندیک له گرنگترین هۆکار و فاکته ره کانی راپه رینه مه زنه که ده که ، دنیا شه به لای ئیوه شه وه کۆمه لیکه هۆکاری زیاتر هه یه .. به کورتی نه مانه گرنگترین فاکته ره کانی راپه رینه کانی (1991) کن : سته مکاری و تاوانه کانی رژیمی شو قینی عه ره یی ی ره رکه ز په رسته له عیراقدا ، که له ده سه لاتی حیزبی به عسی عه ره یی ره رکه ز په رسته ببوون .. ده ره قه به که له ی بن تاوانی نازادیخواری و ناشتیخواری کوردمان .. که هیچ شتیکی نا ره وانه مانه که به که له کوردمانی نه که ن : کۆمه ل کوژی ، نه نفال ، کیه یباران ، رووخاندنی نزیکیه ی پینچ هه زار کونده و شاره وچه و که ره کی کوردستان ، تالان کردن و دزینی مال و سه ره وت و سامان ، کۆره و ، به عه ره بکرده ی ناوچه ی کهرکوک و خانه قین و ، چه ن دین ناوچه ی تری کوردستان ، راگواستنه وه و ده ره دهر کرده ی کورد به پینی به تی و به سه ری رووتی له زلیی خو مان ، په ی ره و کرده ی سیاسه تی پاکتاونه ژادی ، هه ولدان بۆ شیواندن و ناشیرین کردنی کولتور و داب و نه ریتی ره سه نی کوردیمان ، هه ولدان بۆ سه رینه وه ی ناسنامه ی نه ته وه یییمان ، له ژیر ناوی (تیجیح القومیه . راستکردنه وه ی نه ته وه یی) دا ، ده ر کرده ی زیاتر له ملیتۆنیک برا کورده فه یلییه کانه مان ، داگیر کرده ی موک و زمو ی زاری کورد ، قه ده شه کرده ی قسه کرده ی به زمانی کوردی له

قوتابخانهكان و له دايرهكاندا ، گرتن و له سیداردانی ههزاران کورد ، سیاسهتی به به عسی کردن ، گهماروی راگهیاندن له سهر کوردستان ، ههولدان بۆ چهواشهکردنی میژوو و رهسه نایهتی کورد ، که بهین بنهما و به لنگه و راستی زۆریه هۆزه رهسه نه کوریه کانهانیان گهراوه بۆ سهر رچه لکی عه ره ب ، هه ئه کانهانی ئێرخانی نابووری کوردستان ، گهماروی نابووری له سهر کوردستان ، قه دهغه کردنی کورد له کرین و فرۆشتن مۆلک و ئۆتۆمبیل دا ، وهر نه گرتنی کورد له وه زینه و نیش و کار و ، له دایره کان و ، له کولێجه کانی سه ربازی و ، له هیزی ناسمانی و ، کۆلیجی پۆلیس ، ده ست یێن کردن به ده کردن یا گواسته نه وه و دوور خسته نه وهی نه و مامۆستا کوردانه ی ، که ره تیایان کردوه بینه لایه تگری به عس ، چاندنی بیست ملیۆن مینی که سی له کوردستاندا ، یاره دان به گه نه جانی عه ره ب بۆ نه وهی کچانی کورد یخواری .. دانانی به ده بیان فه وحی جاش له کورد و عه ره ب ، به جه یش شعیبی کردنی کورد به زۆر ، نه مانه و به ده بیان تاوانی تری قه یزه من .. سته م و تاوانی له م جوړه ، له هه یح شۆنیه یی جیهاندا روویان نه داوه .. مه گه ره ته نه ا له هه تیوه کانی نه فله ق و نه اتاتۆرکلێزه کان و نه احونده کانی کۆماری سیداره بو شه نه وه .. هه ره کوردی شه تاوانی به ره گهی نه م هه موو تاوانانه بگریته و کۆلنه دات .

سته م و تاوان و نه اه قه یه کانی ره ژمی عه ره بی شۆقیی له عه راقدا ، که یه شه بوونه لووتکه و له راده به ده ره ، کورد وته نی : " جام پڕیبه و .. لێی ده ره ژا " له وه زیاتر نارام گرتن بێ هه وده بوو .. برینه کانه مان که یه شه بوونه سهر نیستان .

له ره ژمی (۵ / ۳ / ۱۹۹۱) دا ، له شاری رانییه ی پانه واندا ، له رانییه ی ده روازی راپه ربندا ، گرکانی رق و تووریی و بیزاری که له که مان ته قه یه وه .. کوران ، کچان ، لاوان ، پیران ، مندالان ، جه ماوه ر و پشه ره گهی قاره مان .. به یه ک ده نگ و به یه ک ره نگ هه ئه مه تیایان برد و ، دامه ده رگا سه رکۆتکه ره گانی ره ژمه شۆقییه که ی عه راقیان گه رت . سوپای خو نه ریزێ و درنده ی عه راق و ، جه یش شه عیبی ، هیزیه کانی پۆلیس و نه من و موخابه رات و ، هیزی تایبه تی ، گاری کۆماری .. هته . به کاره یانی توپی و ، تازنه ترین تانگ و زریه وش و ، بۆردوومانی هه یلیکۆپته ری سه مته .. هه موو نه م هیز و چه کانه ، له ناست هه یزشی جه ماوه ری دلێر و پشه ره گهی قاره مانماندا .. زۆر بووک و بێن نه رخ بوون .. له به رده م به روا و نه راده ی بۆلایینی که له داخ له ده که ماندا ، له به رده م شه پۆلی لافاوی تووریی و ، گرکانی رق و بیزاری و ، زریانی رامالێندا .. هه یله بێن هیز بوون ، نه بیان تاوانی بۆ ماوه یه کی کورتیش به رگری به کن .. له سه یبه ری خو نیانی شه ده یه وه .. کونه مشکیان لێ بیبوو به قه یسه ری .. له را کردن و هه نه اتن به ره و ده واوه ناسکه شیایان یێ نه ده که یه شه .. شاعیری نه یشتمان په ره و ره مان ، بێن که س ده نی :

قه ت مه ئین دوژمن به هیزه توپ و ته یاری هه یه
نه گه ره نه یشتان هه یێ زۆر زه مه ته خوی را بگری

له ماوه یه کی زۆر کورتدا ، شاره کانی سلیمانی و هه ولێر و ده وک و ، هه موو قه زا و نا حیه کانیان له هیزیه کانی عه راق پاک کرانه وه و نازاد کران .. مایه وه شاری که ره کوکی کوردستان .. به درێژایی میژوو ، ناوچه ی که ره کوکی له چه و سه انه وه و ، سته م و ، ده رکردن و ، گرتن و کوشتن و ، کاو لکردن و ، تالان کردن و ، نه نفالدا و ، له نه اه قه یدا پشکی شه ری به ره که تووه و ، تا نه مه رۆش له سته م کردن و ، ناوردانه وه لێی و ، له بێ نازی و ، له ناوه دان نه کردنه وه و ، خزه مه تگوزاری پێوستندا .. پشکی شه ری هه یه .. به لام به شانازی شه وه ده نیین ، له خو راکری و کۆلنه دان ، له خه بات و قوربانی دان و ، له کوردایه تی و کوردستان په ره ربندا ، که ره کوکیه کان هه ره پشکی شه ریایان هه یه ، هه رده م له سه نه که رکانی پشه وه ی دا کوکی و به رگری کردن بوونه له کوردستان .. شۆره سواری مه ییانی ، خه بات و گیانیازی بوونه و ، قوربانی و شه هه یشیان نایه نه ژماره کردن .. تکایه به هه نه ش لێم ته مه گه ن ، من هه رگیز که ره کوکیه یێ نه کردوه و ناشی که م ، من یێش نه وه ی که که ره کوکی یه ، تا سهر نیستان و تا ناو نیستانیش کوردستانیم .. به لام که ره کوکی هه یه یه کی زه قی ، زۆم لێ کردن و به عه ره ب کرده .

ده وای ره زگار کردنی سه شاره که ی تری کوردستان .. ره ژمی شۆقیی عه راق ، هه موو گوشارکی خسته سهر که ره کوکی به ژماره یه کی زۆری سه رباز و توپی دوور هاوێژ و ، تانگ و زریه وش که ره کوکی ته نی و ده وری که ره کوکی گه رت .. به هه زاران جه یش شه عیبی و ره قیق و شه فیق به عسی ، له ناو که ره کوکی له مۆلگا کانیاندا ، مۆلغانا بوو .. هه یلیکۆپته ری سه مته یه درێژایی رۆژ و شه و ، بۆردوومانی هیزیه کانی پشه ره گه و نه وچه ماوه ری راپه ربوونیان ده کرد .. که له چواری پێنج قۆله وه له که ره کوکی نه یکه بوونه وه .. فه رمانده ی گه شی هه موو هیزیه کانی ره ژمی شۆقیی عه ره بی له که ره کوکیدا ، گۆره یه گۆرا عه لی کیمیاوی) بوو ، که هه موو ده سه لاتیکیان یێ دا بوو .. هه ره له ره ژمی یه که می راپه ربه وه ، بازه که کانی که ره کوکی داخران و ، هه موو نه و ره یگایانه ی که بۆ شاره کانی تری کوردستان ده چوون داخران و قه ده گه کران .. شه و و رۆژ کورانه به توپ و هاوه ن که ره که کوریه یه کانیان بۆردوومان ده کرد .. هیزیه کانی ره ژمی له که ره کوکی هه یله نه تره شیایان چوو بوو ، که دار و به رد و بنچکیان لێ بیبوو به پشه ره گه .

له ره ژمی (۱۰ / ۳ / ۱۹۹۱) له کاتره میر شه شی ئیواره بۆ شه شی به یانی ، ها ته چۆ له شاری که ره کوکیدا قه ده گه کرا ، هه ره که سه یکیان له و ماوه یه دا ببینیایه ، بێن سه و دوو به قه سه تی کوشتن ته قه یان لێ ده کردن .. ره شه بگری ده ستی یێ کرد .. هه ره ره ژمی دوو سه گه ره کی کوردیان ، به هیزیه کی گه ره وه یی گاری کۆماری نابلۆقه ددا ، له ته مه نی (۱۳ تا ۷۰) سالانیان ده گه رت .. تا (۲۰ / ۳ / ۱۹۹۱) له به روا ری (۱۳ / ۳ / ۱۹۹۱) دا ، له شاری که ره کوکیدا له به رده م بیکه ی ته نه دووستی له گه ره کی (شۆریجه) دا - که داگیرکه ره شۆریجه ی به سه ری ماره که ناو ده برده - به بریاری گۆره یه گۆر (عه لی کیمیاوی) ، به بێن تاوان (۲۳) لاوی کورمانیان گۆله باران کرد ، که یه کێکیان مندالێکی ته مه ن سه یانه سالان بوو ، بانگیان کرد که چه پله لێدا و گۆرانی به دیار شه هه یه ده کانه وه بێن . به لام هه ره چه ند هه ره یه یان لێدا ، نه و منداله کورده قاره مانه مان ، نه چه پله ی لێدا و نه گۆرانیی بۆ و تن ، بۆیه ده سترێژیان لێ کرد و نه و هه یشیان شه هه یه کرد .. لێستا له نه زکیی نه و شۆنه دا ، بۆ به رز را گرتنی نه و لاوه شه هه یه ده مان ، په یکه ره یکیان بۆ کردوون به ناوی (تابلۆی شه هه ییدان) نه وه .

هه ره له م ره ژمه دا ، واته له (۱۳ / ۳ / ۱۹۹۱) دا ، به بوختان و پیلانیکی دروستکراو له لایه ن نه منی که ره کوکه وه ، له گه ره کی (عه ره سه) له نه زکیی گۆره یانی ته یاران ، که دانیشه تانه که ی هه موو کورد بوون و ، کریکار و کاسبکار بوون - من بۆ ماوه ده سال له (قوتابخانه ی مه شه خا) که ده که و ته نه م گه ره که وه ، مامۆستا بووم - بوختانه که ش نه وه بوو ، گوایه له م که ره که وه ته قه یه ک له کاروانی ئۆتۆمبیله کانی عه لی سه سه ن مه جید کراوه ، بۆیه زۆریه لاو و بیامۆکانیان گه رتن و نه و هه یشیان له که ره کوکی ده رکردن .. هه ره نه و ره ژمه خانووه کانی گه ره کی عه ره سه شیایان ته خت کرد ، بێن نه وه ی که به یلێن ، هه یچ که له یه لێکی ماله کانیان ده ربکه ن .. که زیاتر له (۷۰۰) خانوو بوون .. که تا نیستانه خه لکی له م گه ره که کوریه یه کاو لکراوه ، نه گه راونه ته وه و هه ره خه یزانی که و ته و نه ته شۆنییه که وه .. له م تاوانه ش هه ره به مه یه سه تی توخانده نی کورد بوو .. به لام به پێچه وانیه مه یه سه تی قه یزه و نه نه وانه وه . تا ده هات به روا و وردی جه ماوه ری کورمان له که ره کوکیدا به رزتر ده بووه .. بۆردوومانی کورمانه ی ده ست نه پاراستن ، به هه موو جوړه چه کێک ، له سهر گه ره که کوریه یه کان شاری که ره کوکی به رده وام بوو .

پێکه یانی (لێژنه ی راپه ربینی که ره کوکی) له ناو شاری که ره کوکیدا .. که ره ژمیکی باشیان بیینی له هاندانی و دا بێن کردنی چه ک و راگه یاندن و په یوه نلی کرد ، به سه رکرده ی نه و هه یزانه ی بۆ ره زگار کردنی که ره کوکی پێکه یێنرا بوون .

له ره یخسته نه کانی ناو شاری که ره کوکی چه ند شه انه یه کی چه کدار له لاوه کان پێکه یێنرا .

له سهر زه ییره گه رده نه که کانی سه کانیان و کانی دوومه لان و جه یه ل بۆر - که به سه ره شاری که ره کوکی ده روان به ده بیان ره به یایه ی سه ربازی له خانووی کۆنکریتیدا بوون .. که پر بوون له سه رباز .. هیزیه کی گه وری چه ک قورسێش پانیه تی نه و ره به یانه بوون .. چه ند ئیسرا ئیل په شی به (هه یلی به رگریی بارلیف) قایم بوو .. ره ژمی شۆقیی عه راق دوو نه و نه ده پشته یان به و پشته یه نه مه ییبه ی ده وری که ره کوکی قایم بوو .. به لام نه وه مه حانه که به هه یزه ترین هه یز و ، بۆلانه ترین سه نگه ر و قه نه فان و ، قایمه ترین هه یلی به رگری و ، تازنه ترین و کوشنده ترین چه ک ، بتوانیت له به رده م هه نه مه تی جه ماوه ری توورییووی راپه ربوودا خو یان بگرن و به رگری به کن .

هیزی پشه ره گه و ، جه ماوه ری هه ره سه شاره که ی تری باشووری کوردستان ، به یینی پلانیکی دا برێراو ، سه قۆلیان بۆ دیاری کرابوو ، بۆ هاته نه ناو شاری که ره کوکیه وه :

قۆلی (سلیمانی - که ره کوکی) قۆلی (هه ولێر - که ره کوکی) قۆلی (که لار - که ره کوکی) .

یه که بێن په شه نگی هه یزه کورده ستانیه کانه مان ، له شه و (۱۹ / ۳ / ۱۹۹۱) دا ، له ناوچه ی (شوان) دوو ، له ده ی (کۆچکه) و (یاره ولس) یه وه ، که ده که و نه سه ره خری خاسه ، ها ته نه ناو گه ره کی

(ره‌حی‌ما‌وا) و . که ژماره‌یان (٥٠٠) پیشمه‌رگه بوو ، ئەم هیزه به فه‌رمانده‌ی (حاجی هه‌مه‌ت) و ، چه‌ند سه‌رکرده‌یه‌کی تر بوون . له به‌ره‌به‌یانی ئەو رۆژدا ، حاجی هه‌مه‌ت یه‌که‌مین گولله ئاریجی نایه (بنکه‌ی نه‌ندلوس) ی حیزبی په‌عس له ره‌حی‌ما‌وا . ته‌قه و شه‌ر ده‌ستی پین کرد . هه‌موو شانه چه‌کداره‌کانی گه‌رگی ره‌حی‌ما‌واش رایه‌رین . شایانی باس و شانازی‌شه ، که شانه‌یه‌کی ژنانی دلیری کورده‌مان به‌شادریان له‌م شه‌ردها کرد . شه‌ر په‌که شه‌ریکی ده‌سته‌ویه‌خه‌ی چاره‌نووساز بوو . ره‌حی‌ما‌وا بوو به‌ دروازی رایه‌رین له ناو که‌رکه‌کا ، تا دای نیوه‌رۆی ئەو رۆژه شه‌رکه درێژێ کیشا ، هه‌موو دامودرگا کومی و بنکه‌ی به‌عسیه‌کانیش گیران . به‌ نازادکردنی ره‌حی‌ما‌وا هیزه‌کانی رژیم به‌جاری نه‌ژنویان شکا . به‌لام به‌داخه‌وه له‌م شه‌ردها (حاجی هه‌مه‌ت) شه‌هید بوو . هه‌ر ئەو شه‌وه و بۆ به‌یانییه‌که‌ی ، له هه‌ر سێ قۆله دیاری کراوه‌که‌وه ، هیزه‌کانی پیشمه‌رگه و جه‌ما‌ور ، دای شه‌ریکی سه‌خت هه‌موو ره‌بایه‌کانی سه‌ر به‌رزاییه‌کانی که‌رکه‌کیان گرت و ، هه‌موو که‌رکه کورديه‌کانی به‌ری گه‌ره‌ی خاسه‌یان زرگا‌کرد . هیزه‌کانی رژیم نه‌یانتوانی به‌رگری له‌ خۆیان بکه‌ن و . له‌هه‌هاتن که‌وته‌نه‌ خوار شاری که‌رکه‌که‌وه . له سه‌ربازگی خالید و خوار ناحیه‌ی تازه‌دا مۆلیان دا . به‌لام ده‌بابه و توپ و هه‌لیکۆپته‌ری سه‌متی ، به‌رده‌وام بۆردوومانی که‌رکه‌ کورديه‌کانیان ده‌کرد .

له شه‌وی نه‌و‌رۆژدا . هه‌موو ده‌م‌و‌درگا‌کانی رژیم گیرا ، به‌ باره‌گای لقی که‌رکه‌کی حیزبی په‌عسی گۆربه‌گۆربه‌وه ، دیوانی پارێزگا و ، نیسته‌گی په‌خشی ته‌له‌فزیۆن ، فرۆکه‌خانه‌ی فرۆکه‌ی سه‌متی و ، دایره‌ی نه‌من و موخابه‌رات و ، کۆمپانیای نه‌وتی که‌رکه‌ک و ، فه‌یله‌قی په‌ک و ... هتد . هه‌موو خه‌کی له‌ ده‌روه‌ بوون ، پیره‌زایی زرگا‌ر بوون ، هه‌له‌هه‌ ته‌ نیدان ، چه‌په‌له‌ریزان ، هه‌له‌په‌ریکی ، پیکه‌ن ، خۆشی ، نو‌قل هه‌ل‌دان ، شه‌ریه‌ت به‌خشین . له‌ خۆشیدا شه‌کره‌ گریمان ده‌هات . ئای که‌ چ شه‌ویکی خۆش بوو . نه‌وه‌ی که‌ له‌ شه‌وه‌دا جواتر شاری که‌رکه‌کی رازانده‌وه ، و ، شادیه‌کی پین وینه‌ی خسته‌ ده‌مانه‌وه ، و ، چاو و ده‌مانی رۆشن کرد ، دیه‌نی ته‌نگ به‌ده‌ست و روخساری شیرینی پیشمه‌رگه‌ی قاره‌مان و ، جه‌ما‌و‌ری رایه‌ریوی هه‌رسن شاره‌که‌ی تری کورده‌ستانمان بوون ، که‌ به‌ هاواری نیه‌وه هاتبوون . زرگا‌کردنی که‌رکه‌ک تا نه‌م‌رۆش بایه‌خ و تام و چێژیکی تایبه‌تی لای هه‌موو کوریدی هه‌یه .

له رۆژی (٢١ / ٣ / ١٩٩١) دا ، زرگا‌کردنی که‌رکه‌ک به‌ ته‌واوی را‌که‌یه‌ندرا . تا سه‌ر لو‌تکه‌کانی شاخی سه‌مرینی سنووری باشووری کورده‌ستان زرگا‌ر کرا ، ئالای کورده‌ستان له‌ سه‌ر جه‌م‌رین دا چه‌قینرا و ده‌شکایه‌وه . (که‌رکه‌ک تاجی رایه‌رینی) له سه‌رکرد . جه‌ژنی که‌رکه‌کیه‌کان بوو به‌ دوو جه‌ژن ، جه‌ژنی نه‌و‌رۆز و جه‌ژنی زرگا‌ری ، بۆ یه‌که‌مین جاریش له‌ میژووی نو‌ماندا ، ناگری نه‌و‌رۆز و مه‌شکه‌له هه‌میشه‌یه‌که‌ی باوه‌گورک‌ور ده‌ست له‌م‌لان بوون . نازناوی (شاری دوو جه‌ژن) به‌ که‌رکه‌ک برا . بۆیه له‌ رایه‌رینه‌که‌ی ئەو سه‌له‌وه ، جه‌ژنی نه‌و‌رۆز ، پیره‌زوی و خۆشی تایبه‌تی لای کورد به‌ گشتی هه‌یه و لای که‌رکه‌کیه‌کانیش هه‌تا هه‌تایه به‌ تایبه‌تی هه‌یه .

که‌شیش نه‌یزانی ، که‌ فس فس پال‌ه‌وانی گۆربه‌گۆر (عه‌لی کیمیاوی) و ، ئەو هه‌موو (ره‌فییق و شه‌فییق) به‌عسیانه‌ جه‌ن بۆ سه‌رشو‌ری له‌ که‌رکه‌ک هه‌هاتن . گاردی کۆماری و فیداییه‌کانی سه‌دام ، به‌و هه‌موو چه‌که‌وه نه‌یان توانی خۆیان را‌بگرن .

تا نیستاش هه‌رده‌م دیه‌نی جوانی ، ئەو چه‌ند می‌رم‌ندال و لاوه کورده‌ خۆینگه‌ره‌مانه‌مانم له‌ به‌رچاوه ، که‌ له‌ رۆژی جه‌ژنی نه‌و‌رۆز و رۆژی زرگا‌ری ی که‌رکه‌کا ، له‌ کاتێزیری یانزی‌ی پیش نه‌وه‌ی ، هه‌موو به‌ جلی کورديه‌وه ، له‌ سه‌ر قه‌لا سه‌رکه‌شه‌که‌ی که‌رکه‌کا وه‌ستا‌بوون و ، ئالایه‌کی ره‌نگینی کورده‌ستانیان به‌رزکردبووه و ، پیکه‌وه به‌ ده‌نگی زۆلال سروودی (نه‌ی ره‌قیب) یان ده‌وت ، دواتر سروودی (نه‌و‌رۆز) یان چۆی .

پنیه‌سته‌ ناما‌زه‌ش به‌ رۆتی هه‌ریه‌که‌ له‌ رادیوی (ده‌نگی گه‌لی کورده‌ستان) و ، رادیوی (ده‌نگی کورده‌ستانی عێراق) بکه‌ین . که‌ رۆژیکی کاریه‌ری گرتگیان هه‌بوو له‌ رایه‌رینه‌که‌دا . له‌ راجه‌نین و له‌ هاندانی جه‌ما‌و‌ری کورده‌مان بۆ خۆراگرتن و ، خۆن‌ما‌ده‌کردن بۆ رایه‌رین له‌ که‌رکه‌کا . رۆژیان هه‌بوو له‌ خه‌وشاندنی سۆزی لاوه‌کانمان . هه‌وا‌نه‌کان و نا‌گاداری و به‌یانتنامه و مژدی سه‌رکه‌وتن و زرگا‌کردنی ناوچه‌کانمان ، له‌م دوو رادیوه‌وه ده‌یست . سو‌روه‌ نیسته‌مانیه‌کانیش هه‌ندێ تر . گر و جوش و تینین به‌ جه‌ما‌و‌ری گه‌له‌که‌مان ده‌به‌خشی و گه‌شینی تریان ده‌کردین .

له رۆژی (١٨ / ٣ / ١٩٩١) دا ، خا‌نۆزایه‌کم و برایه‌کی خه‌زانه‌که‌م له‌ گه‌ره‌کی نه‌ئاماس له‌ ما‌مان بوون . گو‌یمان له‌ رادیوی (ده‌نگی گه‌لی کورده‌ستان) گرتبوو . له‌ پیر خا‌نۆزایه‌کم وتی : " بروا بکه‌ن پیشمه‌رگه‌ زۆر له‌ که‌رکه‌ک نریک که‌وتونه‌ته‌وه . " منیش وتم : " به‌ جیا درانی ؟ " وتی : " نه‌ی گو‌یتان لێ نیه‌ به‌ به‌یانییه‌وه ، به‌ زۆری گورانییکی (عه‌لی مه‌ردان) لێ ده‌دن . " ... قسه‌که‌شی راست بوو . له‌ به‌یانیی ئەو رۆژه به‌ین وه‌ستان هه‌لیکۆپته‌ره سه‌متیه‌کان و تو‌پخانه‌کانی رژیم ، به‌ خه‌ستی و به‌رده‌وامی ، ده‌وره‌یه‌ری شاری که‌رکه‌کیان بۆردوومان ده‌کرد . نه‌وش بزانی ، که‌ زرگا‌کردنی که‌رکه‌ک به‌ین قوربانیدان نه‌هاته‌ دی . به‌ خۆینی زیاتر له (١٦٠) شه‌هیدی نه‌مرمان . زرگا‌ر کرا .

به‌داخه‌وه ، که‌رکه‌ک ته‌ن‌ها هه‌شت رۆژ نازادی به‌ خۆیه‌وه بینی . هۆیه‌کانی دووباره‌ داگیرکردنه‌وی له‌لایه‌ن ، سۆپای درێدی سه‌رکه‌تک‌ه‌ری عێراقه‌وه ، ده‌گه‌رته‌وه بۆ چه‌ند هۆیه‌ک . گرنگترینیان ئەوه‌بوو که‌ نه‌م‌ریکا گ‌لۆبی سه‌وزی بۆ سه‌دامی دیکتاتۆر هه‌ل‌کرد . بۆ سه‌رکه‌تکردن و گرتنه‌وه‌ی شاره‌کانی کورده‌ستان و ، باشووری عێراق . نه‌م‌ج‌ره‌ش نه‌م‌ریکا ، کورده‌یان کرد به‌ قوربانێ به‌رژه‌و‌نده‌یه‌کانی خۆیان سه‌رده‌ری ئەوه‌ی که‌ سه‌له‌های سانه ، حکومه‌ته‌ شوقینییه‌ یه‌ک له‌ دای یه‌که‌کانی عێراق . به‌ هه‌موو شێوه‌یه‌ک و توانایانه‌وه ، خه‌ریکی به‌عه‌ره‌بکردنی که‌رکه‌ک بوونه . بۆ گۆرینی دیم‌گرافیا‌ی نه‌ته‌وه‌یی له‌م پارێزگا کورده‌ستانیه‌مان . به‌لام زرگا‌کردنی که‌رکه‌ک له‌م رایه‌رینه‌دا . پیلانی چه‌قتا سال له‌ پاکتا‌و‌کردنیه‌ی ره‌گزی و چه‌وسانه‌وه‌ی نه‌ته‌ته‌وا‌یه‌تی هه‌له‌وشانه‌وه . رایه‌رین و زرگا‌کردنی که‌رکه‌ک نه‌و راستیه‌ی به‌ داگیرکاران سه‌لامانده‌وه ، که‌ کورد به‌ هیچ جو‌ریک و له‌ژێر هیچ هه‌رده‌ه و گوشاریکدا سازش له‌ سه‌ر که‌رکه‌ک نا‌کات و ، هه‌رگیز ده‌سه‌رداری که‌رکه‌ک نا‌بێت . بۆیه خه‌ون و نیا‌زه گلا‌وه‌کانی شوقینییه‌کان پو‌وچه‌ل کرانه‌وه و ، هاتنه‌وه سه‌ر سفر .

. نه‌م‌رۆ پین یا سه‌ی ، ده‌ییت که‌رکه‌ک و هه‌موو ناوچه‌ داگیرکاره‌کانی ترمان . بگه‌رته‌وه سه‌ر کورده‌ستان . تا ئەم مافه‌ش به‌ده‌ست ده‌ینین ، رایه‌رینمان به‌رده‌وام ده‌ییت و دانام‌رکین . داستانی رایه‌رین و زرگا‌کردنی که‌رکه‌ک ، شایانی ئەوه‌یه‌ چه‌ندین کتیبی له‌ سه‌ر بنووسیت . نامه‌ی ماسته‌ر و دک‌تو‌رای لێ وه‌ریگریت . بگرتنه‌ فله‌یکی سیه‌ما‌یی شایسته . پنیسته هه‌موو سائیکیش ئەم یاده‌ به‌رز را‌بگرن و . که‌رته‌قال و نا‌هه‌نگی خۆشی تیا بگنیرن و . جو‌ره‌ها چالاکی هونه‌ری و رۆشنیری و وه‌رزی تیدا بکه‌ین .

پنیگومان نه‌ینی سه‌رکه‌وتنمان ، له‌ رایه‌رینه‌که‌ی سالی (١٩٩١) دا ، و ، زرگا‌کردنی هه‌موو شاره‌کانی کورده‌ستان ، به‌ که‌رکه‌کیه‌وه . ده‌گه‌رته‌وه بۆ یه‌کیته‌ی یه‌ک‌رییمان بۆ گیانی برایه‌تی و ته‌باییمان . که‌ له‌ (به‌ری کورده‌ستانی) و ، یه‌ک ده‌نگی جه‌ما‌و‌ری گه‌له‌که‌ماندا به‌رجه‌سته‌ ببوون . به‌لام به‌ داخه‌وه ، هه‌ر که‌ هاتنه‌ ناو که‌رکه‌که‌وه ، تا نه‌م‌رۆش مه‌لانیی حیزبه کورديه‌کانمان و ، له‌ سه‌ر یالاده‌ستی له‌ که‌رکه‌کا . زیانیکی گه‌ره‌یمان به‌ که‌رکه‌ک گه‌یاندوه . هه‌ر به‌ هۆی ئەم مه‌لانییه‌وه و رینه‌که‌وته‌نیان بوو . له‌ له‌ نیا‌زاردنه‌کانی ئەم دوا‌ییدا . دوو سێ کورسی به‌رله‌مانیمان له‌ پارێزگای که‌رکه‌کا له‌ ده‌ست دا . هیوادارم یه‌ند وه‌ریگن و ، ئەم ته‌ه‌یه‌ دووباره‌ نه‌که‌نه‌وه .

نه‌م‌رۆ پیزوته‌وه‌ی زرگا‌ریخو‌ازی کورد له‌ هه‌ر چوار پارچه‌ی کورده‌ستاندا ، به‌ قونا‌خیکی ناسک و هه‌ستیاردا تێ ده‌په‌رئ ، قونا‌خیکی چاره‌نووساز ، گه‌لێ ته‌نگه‌ژه‌ و به‌ره‌هه‌ستیمان له‌ ری دان . ناحه‌زانی گه‌له‌که‌مان له‌ زۆر لاوه‌ بۆسه‌یان بۆ ناوینته‌وه . نیازی گلا‌ویان ، له‌ ناویردنی ده‌سه‌ک‌وته‌کانی رایه‌رینه‌که‌مانه . که‌ به‌ری ده‌ریایه‌کی خۆین و فرمیسک و ، نه‌ن‌فال و کیمیا‌باران و ، کومه‌ل کۆژی و ، و گۆری به‌ کومه‌ل و ، هه‌زاران شه‌هیدمانه .

بۆیه نه‌م‌رۆ ، له‌ هه‌موو کاتی زیاتر پنیسته‌یمان ، به‌ ریکه‌ستی ناوما‌نی کورد هه‌یه . پنیسته‌یمان به‌ یه‌ک‌ریزی و برایه‌تی و ته‌بابی و یه‌ک وتاری سیاسی هه‌یه . پنیسته هه‌موو لایه‌که‌مان ، له‌ ژێر چه‌تری کوردا‌یه‌تیدا کۆبینه‌وه . هه‌رده‌م چاره‌نووس و به‌رژه‌و‌نده‌ی بالای گه‌له‌که‌مان ، له‌ سه‌رووی هه‌موو به‌رژه‌و‌نده‌ی و ده‌سه‌ک‌وته‌ی حیزبی و تایبه‌تیه‌مانه‌وه بێت . جاریکی تر ری به‌ دو‌ژمنانی کورد نه‌ده‌ین ، درز بخه‌نه‌ ریژی گه‌له‌که‌مانه‌وه . به‌ د‌ن‌فرا‌وانیه‌وه یه‌کت‌ری قیو‌ول بکه‌ین و ، گو‌ئ له‌ رخ‌نه‌ رای جیا‌و‌ازمان بگرن . پنیسته په‌ند و وانه ، له‌ هه‌له و شکستی و نه‌ه‌امه‌تیه‌یه‌کانمان وه‌ریگرن و ، دووباریان نه‌که‌ینه‌وه . کورده‌ستانی شیرین ، نیشتمانی هه‌موومانه . هه‌مووشمان به‌ کورده‌ستانه‌وه جوانین . پاراستن و به‌رگری کردن له‌ کورده‌ستان . نه‌ریکی پیرۆز و نه‌خلاقه‌ی نه‌ستوی هه‌موومانه .

سه‌رده‌م ، سه‌رده‌می سه‌ره‌ل‌دان و رایه‌پینی گه‌لانی ژێرده‌سته‌ و چه‌وساوه و ماف زه‌ت‌کراوه . سه‌رده‌می ملشکاندنی زو‌ردار و می‌رده‌زه‌ و دیکتاتۆره‌ سته‌م‌کاره‌کانه . سه‌رده‌می ، یه‌کت‌ری قیو‌ول‌کردن و پیکه‌وه ژبان و ریژ له‌ یه‌گرتنه‌ ، سه‌رده‌می زمانی دیالۆک و گفتو‌گو و دیبلۆماسیه‌یه‌ته ، رۆژ ، رۆژی وه‌رگرتنی مافه‌ ره‌وا‌کانه . رۆژی بریاردانی مافی چاره‌ی خۆنو‌وسینی گه‌لانی نیشتمان داگیرکراوه . هه‌ر وه‌کو شاعیری کورده‌مان (عه‌لی عه‌بدو‌لا شه‌ونم) ده‌لی :

رۆژی نازادی په ، نه‌ک زه‌بوونی په
نه‌ی منیش وه‌ک گه‌لان ، مافم بۆ نه‌ی په

له یادی (٢١) ساڵه‌ی راپه‌رین و ، رۆژی جه‌ژنی رژگارکردنی شاری که‌رکوکێ خوشه‌ویستمان .. پیروژیای له هه‌موو کوردیکێ کورد و کوردستان په‌رور ده‌که‌م .. له‌م یاده‌دا ، به‌ئین تازه ده‌که‌ینه‌وه ، که سوورترین له خه‌بات کردن و ، به‌ئین بێ په هه‌ج کلۆجیک سازش نه‌که‌ین له‌سه مافه ره‌واکامان .. له‌سه‌ر کوردستانیه‌تی که‌رکوک هه‌رده‌م پێشه‌رگه‌ی گیان له‌سه‌رده‌ستی چه‌ک و پینووس بین .. بیگومان هه‌ر مافیکیش خاوم ماف ده‌ستی له‌ نه‌نگه‌گریت و ، بۆ په ده‌ست هه‌ینانی خه‌بات بکات و ، قوربانی بدات .. زوو بێ یادره‌نگ وه‌ری ده‌گریت .. وتراویشه (ماف نادری و وه‌رده‌گیریت) که‌شبه‌یم به‌وه‌ی ، که جه‌ژنی نه‌رۆز و جه‌ژنی رژگارکردنی په‌که‌جاری که‌رکوک و ناوچه داگیرکراوه‌کانی ترمان بۆ سه‌ر کوردستان ، نزیک بۆته‌وه . .

نه‌میری و سه‌رودری بۆ سه‌رحه‌م شه‌هیدانی کورد و کوردستان .
سه‌رشۆری و مردن بۆ داگیرکه‌ران و زۆرداران و دیکتاتۆره‌کان .

٢٠١٢/٣/١٥ - نه‌رویح
سه‌رحاوه : مانه‌په‌ری نه‌مرو

هه‌ته‌به‌جه

له ویکیبیدیای، ئینسایکنۆپیدیای نازاد

شاری هه‌ته‌به‌جه (هه‌ته‌به‌جه : Helebce) به یه‌کیک له شاره‌که‌وره و گه‌رگه‌کانی کوردستانی باشوور ده‌ژمه‌یردیت. ده‌که‌وته‌ نه‌یوان هه‌ینی درێژتی (٤٦) په‌لی رۆژه‌لات و هه‌ر دوو دوو یازنه‌ی پانی (٢٥-٣٦) په‌لی باکور و (٨٢) کم باشووری رۆژه‌لاتی شاری سلێمانیه‌وه. روه‌به‌رکه‌ی (١٥٩٩) کیلۆمه‌تری چوارگۆشه‌یه، له ٣٩,٩% روه‌به‌ری هه‌موو پارێزگای سلێمانی پێکه‌یناوه. تیکرای باران یارین له‌ساندا

(٥٥٠) مالم ه، واته به ناوچه‌ی مسۆگه‌ری باران ناوده‌بیرئ. له باکووری رۆژه‌لات و باشووره، به جیاکانی هه‌ورامان و شنروئ و بالامبۆ ده‌وره‌دراوه. به‌درێژایی (٧٥) کم هاوسنووره له‌گه‌ڵ ئێراندا. ده‌شتی شاره‌زور که به یه‌کیک له ده‌شته به‌پیت و ناوده‌رگانی جیهان دناسریت ، به‌شیکێ گه‌وره له روه‌به‌ری ئهم قه‌زایه‌ی پێکه‌یناوه. ده‌شتی شاره‌زور به رۆژئاوای شاری هه‌ته‌به‌جه ده‌ستی پێده‌کات و له رۆژه‌لاتی ناحیه‌ی سوڤاداش کۆتایی دیت، درێژیه‌که‌ی نزیکه‌ی (١٠٠) کم ده‌بیته. ئهم ده‌شته بژنوی زۆریه‌ی دانیشتوانی ناوچه‌که‌ی پێکه‌یناوه. رۆژی به‌ره‌می دۆنیک له دانه‌وتیه و به‌رووبومی هاوینه و سه‌وزه و میوه‌ هات. په‌یه‌وه‌ندی کومه‌لایه‌تی و بازرگانی و جوگرافی هه‌یه له‌گه‌ڵ شاره‌کانی کوردستانی رۆژه‌لات، وه‌کو شاره‌کانی (نه‌وسود، پاوه، باینگان، مه‌ریوان). شوینه‌واره به‌ناویه‌گه‌کانی ناوشاری هه‌ته‌به‌جه و ده‌رووبه‌ری : (باخی میر، قه‌یسه‌ری حامید به‌گ، مرگه‌وتی پاشا، مرگه‌وتی جامه‌ه، مه‌رقه‌دی پیر محمه‌د، کارنزی حاجی ناجی، ناشتی مه‌حمودی یاروبیسی، فره‌ خه‌زینه، تووه‌ وشک، کانی شیخ، گولان، کانی حه‌مه‌و خان، کانی سو‌فی خدر، کۆله‌ بۆز، مۆردانه، کانی نواله، کانی زارا) .

میژووی دروستبوونی هه‌ته‌به‌جه

مۆنۆمێنتی هه‌ته‌به‌جه

گومان له‌وه‌دا نییه که هه‌ته‌به‌جه‌ی ئیستا له سه‌رده‌می فه‌رمانه‌روایی تورکه‌کاندا دروستکراوه، یه‌که‌رابوونیک له‌وه‌دا هه‌یه که هه‌ته‌به‌جه دای سالی (١٧٠٠) ز دروستکراوه. عه‌شیره‌تی جاف دروستکه‌رو بنیاته‌ره‌ی هه‌ته‌به‌جه‌ن . ورده ورده ئهم شوینه‌ی هه‌ته‌به‌جه به هۆی ناو‌داری شوینه‌که‌یه‌وه که له‌روانیته‌ت به‌سه‌ر ده‌شتی شاره‌زوردا ، زیاتر ناو‌دای بۆته‌وه و ته‌نها (خه‌یله‌کانی جاف) ی تێدا‌بووه که زیاتر له (١٢) هه‌زار خه‌یزان نه‌بن ، مه‌رکه‌زی ناو‌دانی شاره‌زور بووه . یاشان خه‌لکی تر هاتوون و پاتیان داوه به هۆزه‌کانی جافه‌وه و زیاتر ناو‌دای بۆته‌وه . ده‌ئین، عه‌شیره‌تی جاف له ناوچه‌ی جوانرۆ سه‌ریان بۆ که‌س دانه‌نه‌واندوهه ، یاشان میریکی له‌رده‌لان ته‌ماح ده‌کاته ناو و زه‌وی و زاره به‌په‌ته‌کانی ناوچه‌که و ده‌یه‌وی به‌ تۆپزی بۆ ژێر رکیفی خویان بخت، له‌وانیش ملی بۆ که‌چ ناکه‌ن و له نه‌نجامدا جه‌نگیک ده‌قه‌ومیت و دوو سه‌رۆک خه‌لی جاف ده‌کوژین و نه‌وه‌ی ده‌مێنینه‌وه پاش ماوه‌یه‌ک رووه‌و شاره‌زور روو له میرنشینی بابانه‌کان ده‌ئین و له ناوچه‌ی (بانی خه‌لانی) ده‌ریه‌ندیخان نیشه‌جێ ده‌بن ، نه‌و کاته ژماره‌ی جاف هه‌ته‌به‌جه‌کان سه‌د رشمالیکه‌ و داوا له میرنشینی بابان ده‌که‌ن که مافی نیشه‌جێ بوون و گه‌رمیان و کونستانیان به‌ده‌ن . نه‌وانیش زینان پێ دده‌ن. به‌هۆی چه‌ند بارودۆخیک ناله‌باره‌وه، وه‌ک چه‌سپاندنی هه‌یه‌که‌کانی سه‌رسنور به‌ شیوه‌یه‌کی قایمه‌تر وای له ئه‌لی جاف کرد به شوین رێگا چاره‌یه‌کی تردا بگه‌ژین و بریاریان دا واژ له کۆچه‌رایه‌تی به‌ئین و نیشه‌جێ بن . له هه‌موو روه‌یکه‌شه‌وه گوزه‌ران له هه‌ته‌به‌جه‌دا گونجاو بوو ، بۆیه بریاریان دا ده‌ست به دروستکردنی شاری هه‌ته‌به‌جه بکه‌ن . ژماره‌یه‌کی زۆر سه‌رحاوه و میژوونوس له‌وه‌دا په‌که‌ده‌گر نه‌وه که به هه‌زاران سال پێش زایین بوونی ژیان و قه‌نه‌مه‌وه‌ی بچوک و گه‌وره ، کوردی و بێگانه ، له‌م ناوچه‌یه‌دا هه‌بوون ، وه‌ک (ناشوویه‌کان ، بێشاده‌یه‌کان ، میله‌یه‌کان ، هه‌خامه‌یه‌یه‌کان ،

ئهسکه ندر له سهدهی چواری پیش زایین، نهشکانی، ساسانیهکان، هاتنی نیلام (٢١ ی ک. ٦٤٣ ز)، روادیبهکان، سلجوقیهکان، نهتابهکهکان، نیدیویی، مهغولی، جهلانیری مهردسپی، تهیموری لهنگ (١٤٠٠ ز)، نهردهلان و سهفهوییهکان، بابانهکان، عوسمانی، ئینگلیز، شیخ مهحمود، حکومهتی عیراق، حکومهتی کوردی (حکومهتی ههزیمی کوردستان) له سهلهکانی کۆچی جولهکه بۆ عیراق و ئێران و کوردستان، ناوچهی شارهزور و ههلهبجه چهلدین خێزانی جولهکه رووی تیدهکن و نیشهجن دهبن و له پیل خێلهکانی جاف دا پهنا نهدرین، کاروباری بازارگانی نهکن لهو سنورهدا، بهمهش زیاتر نهبیته به مههکهزکی بازارگانی و ئالوگۆر لهو سنورهدا.

ههلهبجه بازارگی بازارگانی گهرمی ههبوو شارۆچکهیهکی کورد نشینی قهرهباغ بوو، ژمارهی دانیشتمانی ٦٠ ههزار کهس زیاتر بوو.

ناوچهکانی هاوسنووری ههریهک لهولاتانی ئێران و تورکیا هاوشیوی ناوچهی ههلهبجه، لهگهڵ نهوهشدا هیج کام لهو ناوچهانه هاوشیوی ههلهبجه نیبوو له بواری نهدهبوو هونهردا وهک لهو خزمهتبیان به نهتهوهی کورد نهکردوو. ریش سپیان و پیاوه دیرینهکانی شار ههلهبجهکانی دهئین، بهکهم خانوو لهههلهبجهدا بهگهکانی (شیوهکهک) دروستیان کردوووه پاشان نهوهکانیان لهویندا نیشهجن دهبن، که نهمانیش (حهمه چاوهش) و ههرسن کورهکی (پیرۆتو سلیمان و عهبدووللا) نهمانیش لهگهڵ خۆیاندا بنهمانهیهکی تر دهئین، که نهمانه بوون، (حهمه پیرۆت) موختاری تورک بووه، (نهحمادی پیرۆت) و سلیمان) پش لهم منداڵانهی ههبووه (حاجی محهمهد)، (قادر)، (حاجی فهروج)، (نهمین) و عهبدووللا)ش که لهم منداڵانهی ههبووه (نهورهحمان، نهحمهد، مهحمود، سهعید، نهمین، حهمه سالح) به پێی لهم بۆچونه بهکهم بنهمانهیهک ههلهبجهی دروستکردین لهم مالا نه بوون که نیستا لهناو خهکی شار به (١٣) سیانزه ماله ناسراون.

ههلهبجه جاران دوو قهیسهری گههری ههبوو (قهیسهری پاشا و قهیسهری حامید بهگ) که له سانی ١٩٣٤ دروستکراوه، بیاووه سهراو پۆلیسهخانهی ههلهبجه سانی ١٩٣٠ دروستکراوه، بهکهم قوتابخانه سانی ١٩٢٥ و سانی ١٩٢٩ بوو بهخاوهنی نهخۆشخانه، سانی ١٩٤٠ نامیری کارهبای ههلهبجه کهوته گهر. لهسانی ١٩٢٩ پڕۆژهی رهمی ناوی ههلهبجه تهواو بوو، لهسانی ١٩٢٤ تهلهگراف خانه دامهزاره، لهناو شاری ههلهبجه تهنا یهک ئۆتۆمبیل ههبووه پشیمان وتوووه (ئۆریهکهی عهزه) لهم ئۆرییه به دوو رۆژ لهسهرو نهوسهری نهکرد له ههلهبجهوه بۆ سلیمانی لهسانی ١٩٥٠.

ناوی ههلهبجه له چیهوه هاتوو؟

لهسهرو ناوی ههلهبجه بیرورای جیا جیا هه: نهئین کابرایهک لهو شوینهدا لهکۆنهوه بچیهوه (ههتۆ)یهکی گرتوووه بهو شیوهیه ناوی لێنراوه (ههتۆ بهچه) پاشان بووه به ههلهبجه. ههلهبجهی تر دهئین، لهو شوینه زۆر دنگیر بووه بههۆی باغو بیستانو ناو شیناییهوه پشیمان وتوووه (عهجهب جا) له زمانی فارسیهوه وهگرابوه، پاشان گۆڕاوه به (ههلهبجه)، واته جیهیهکی سهروسههینهر. ههلهبجهی تر نهئین، کابرایهک پیش ههموو کس هاتوووه ناوهانی کردۆتهوه ناوی (ههتۆ بهگ) بووه ورده ورده ناوه بههۆی گهشهکردن لهزمانی کوردیدا بوو به (ههتۆجا) یان (ههلهبجه). نهئین لهو ناوچهیه باغو بیستانی ههبووه درختی (ههتۆزی) زۆر بووه، بههۆی گۆراتکاری لهزمانی کوردیدا بووه به (ههلهبجه). ریوایهتیکی تر نهئیت، له سهلهکانی ١٦٠٠ تا ١٦١٥ ههتۆخانی نهردهلان ههلهبجهی ناوهدان کردۆتهوه ههلهبجهی ناوی خۆیهوه ناوه (ههتۆجه) پاشان بووه به (ههلهبجه). ههلهبجهی تر دهئین، کاتیگ خهکی ناوچهی کرمانشان لهریگهی بازارگانیهوه رۆشتوون بهروو (ههلهب)ی سوریا بینهویانه کهوا ناو ههواوی لهو ناوچهیه لهه ناوچهی ههلهبجه نهچیت، نهوان ناویان لێناوه (ههلهبجه)، واته (ههلهب)ی چووک. بهلام ههلهبجهی تر پشیمان وایه که (ههلهبجه) له (ههلهب نهرسهلان) وه هاتوووه، که میریکی دهولهتی سهلجوقیهکان بووه، لهکاتی سهردانیدا بۆ کوردستان، به ههلهبجهدا گۆزهری کردوو ناوی لێناوه (ههلهب جا)، واته شوینی (ههلهب نهرسهلان)، مامۆستا جهمال بابان لهم رایه پسهند کردوووه.

شاعیر و نووسهر و نهدییه بهناویانگهکانی سنوری ههلهبجه

١. نیبن سهلاح شارهزوری ٢. مهلا نهلیاس شارهزوری ٣. مهولانا خالیدی نهقشبهندی ٤. شیخ عوسمان سهراجهدین نهقشبهندی ٥. شیخ عهبدووللا خهراپانی ٦. حهزرتی مهولهوی شاعیری گههری کورد ٧.
٨. نالی شاعیری شارهزوری ٩. عهبدووللا گۆران ٩. شیخ نجم الدین نهقشبهندی ١٠. شیخ حسامهههین ١١. شیخ عه لادین ١٢. نهحمهد موختار جاف ١٣. تاهیر بهگی جاف ١٤. قانع که زۆریه ژبانی لهم سنورهدا بهسهر بردهوه ١٥. مهلا عهبدوولکههیم مودهریس ١٦. شیخ عوسمان نهقشبهندی ١٧. مهلا حهسهن قازی ١٨. شیخ حهمه نهمین کاردۆخی ١٩. حهلی عهلی شهریف ٢٠. محهمهدی مهلا کههیم ٢١. سالح ههژار ٢٢. سالح شارهزوری ٢٣. مهلا مستهفای زهلمی ٢٤. شیخ نهمین نهقشبهندی ٢٥. حهمه نهمین ههرومی ٢٦. عوسمان ههرومی ٢٧. مهحمود یارهویسی ٢٨. عادل خاتم ٢٩. وهلی دیوانه ٣٠. بابا رهسولی عهبا بهیلین ٣١. شیخ مستهفای موقتی ٣٢. نامیق ٣٣. تایهر بهگ ٣٤. سالح ههژار ٣٥. ع.ع. شهونم ٣٦. نهزی گۆران ٣٧. جهفایی و کاردۆخی و عهزیزی قتاح و مامۆستا هیوا حهلی و شارهزوری... ههتد.

جوگرافییای گشتی

ههلهبجه به دوری ٧٥ کم کهوتوووته خواری رۆژهلاتی شاری سلیمانیهوه و تا کاتی کیمیابارانکه ژمارهی دانیشتمانی پتر له ٧٠٠٠٠ کهس نهبوو ٧٢٦ م له ناستی دهریاوه بهرز و روویهی خاکیهکی ١٥٣٢کم ناو و ههواوی مام ناوهندی یه، تهنا چلهی زستانی ساره و چلهی هاوینی گهره نتر رۆژهکانی تری سال کهش و ههواوی خوش و له باری ههیه و ناوچهیهکی بارانی یه له سائدا (٧٥٠)ملم بارانی له نهباریت. له چلهی زستاندا چهند جاریک بهفهری له نهباریت بهلام نهوهنده نامینیتهوه که خهتک ههراسان بکات به پینی ههلهبجه شوینهواری کۆن وا درنهکهوتت که ههلهبجه له دیر زمانهوه مهلهبندی ژبان بووه، بهلام چهلدین جار ویران کراوه دوو جار له دور و بهری سانی ١٦٥٠ دا ناوهدان کراوتهوه و وورده ووده کهشهی کردوو و بووه به شار. بههۆی لهو ناو و ههوا خوش و له بارهیهوه جگه له خهتکهکی خۆی خهتکی تریش له ناوچه و مهلهبهندهکانی تروه بۆی هاتوون و تیایدا گیرساونهتهوه، بۆیه چهلدین بنهمانهی تیاوو که له کۆنهوه دانیشتمانی(قههراضی، پینچوینی، مهروانی، بانهیی، سلیمانیهیی، سهلیی، جوانرۆیی، پاوهیی، کامیارانی، بهرزنجی) بوون. بهکهمین ناوهدان کردنهوهی ههلهبجه دوا ویرانکردنی له دورویهی سانی ١٦٥٠دا له لایهن بنهمانهی حهمه چاوهش شیوهکه لیهوه بووه که خۆی و کور و کوردهزاکانی له ناوچهی خۆیان گهرقیان بۆ پیش هاتوووه سهری خۆیان ههتگرتوووه و له ههلهبجه گیرساونهتهوه. (حهمه چاوهش) سێ کوری ههبووه به ناوی (پیرۆت، سلیمان، عهبدووللا). سلیمان چوار کوری ههبووه به ناوی (نهمین، محهمهد،

قادر ، فەر‌ج) . عه‌بدو‌لا ش‌ه‌ش کوردی هه‌بووه به ناوی (همه‌ سا‌له‌ ح ، عه‌بدو‌الرحمان ، نه‌حمه‌د ، مه‌حمود ، سه‌عید ، نه‌مین) . پی‌رو‌تیش هه‌ر به لاوی مر‌دوه نی‌تر نه‌م سیانزه ما‌له له دور‌به‌ری مر‌گه‌وتی (ته‌کیه‌دا نی‌شته‌جی بوون و بو‌ خوار‌دنه‌وه و کشتوکا‌ل سو‌دیان له سه‌ر‌چا‌ودی (کاتی نه‌وا‌له) وه‌ر‌گرت‌وه که نه‌و دمه‌ سه‌را‌ویکی گه‌وره بووه و نی‌ستا نه‌که‌وتیته ناو (با‌خی کشتی) شاره‌وه ، نه‌مه ج‌گه له‌ودی که له ج‌یگه‌ی مر‌گه‌وتدا کانی‌ه‌ک هه‌بووه همه‌ی با‌ول که خ‌وی له نه‌ودی (همه‌ چا‌وش‌ا) به ده‌ماو دم بی‌ستویه‌تی و نه‌تی "نه‌م سیانزه ما‌له ده‌ستیکی با‌لایان هه‌بووه له به‌ره‌م هینانی کشتوکا‌ل و با‌خ و بی‌ستاندا ، گنم و جو و چه‌توکیا‌ن چاند‌وه و داره‌ی هه‌لو‌ژه و قیسی و قو‌خ و سی‌و و تو‌بیا‌ن روان‌ده ، بم کاره شو‌ینه‌که‌بیا‌ن ته‌واو بو‌ژان‌ده‌ته‌وه .

دوا‌ی نه‌م سیانزه نزیک به بی‌ست ما‌ن جو‌وله‌که‌ی تی هات‌وه که به ته‌نیشتی نه‌وانه‌وه ما‌نیان در‌وست کرد‌وه پاشان له سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی (مه‌جد پاشای جاف) دا ژماره‌یه‌ک ما‌له به‌گ‌زاده‌ی جافی تی هات‌وه و له شو‌ینی خ‌ویاندا که‌نی‌سته‌ش پی ی نه‌وت‌ری‌ت گه‌ره‌کی پاشا ره‌شما‌نیان هه‌ل‌دا‌وه و چه‌ند ما‌نی‌کیشیا‌ن در‌وست کرد‌وه " دوا‌ی نه‌مانه له سه‌رده‌می ژبانی مه‌لا عه‌بدو‌لای خه‌ریانیدا گه‌ره‌کی (پیر مه‌جد) ی‌ش که نا‌وه‌نده‌که‌ی (مر‌گه‌وتی جامه‌به) بووه ، نا‌وه‌دان نه‌که‌ری‌ته‌وه .

نی‌تر وور‌ده وور‌ده خه‌لکی دور‌به‌ری ره‌وی تی نه‌که‌ن و گه‌وره نه‌بی‌ت می‌سته‌ر ریج له گه‌شت نامه‌که‌یدا که سالی (١٩٢٠) نو‌سیویه‌تی وا‌ی دیاری نه‌کات که نه‌و دمه هه‌له‌به‌جه شار بو‌وه (پروانه لا‌په‌ره ١٢٤) که چی سه‌یر نه‌ویه هه‌ر نزیک به‌م می‌ژو‌وه‌ی ریج می‌ژو‌وه‌یکی ترمان هه‌یه که می‌ژو‌وه‌ی ک‌و‌چی په نه‌ک زاینی وا‌ی دیاری نه‌کات که هه‌له‌به‌جه نه‌و دمه دی بو‌وه . له سه‌ر نو‌سرا‌وی (حاشیه‌ی السید شریف الجرجانی علی‌ کتاب المغول فی‌ البلاغه) دا نو‌سرا‌وه: کتبه‌ی السید رسول ابن‌ السید محمد سنه ١٢٤٠ بقریه‌ی حه‌ججه وا‌ته : سید رسو‌لی کوردی سید محمد له سالی ١٢٤٠ه‌ نه‌می نوسی له گون‌دی هه‌له‌به‌جه ، من پینم وا‌یه می‌ژو‌وه‌که‌ی ریج راسته ، چونکه ریج که‌شته‌وه‌ریکی شاران دیده بو‌وه به‌لام ک‌و‌لکه مه‌لاکه‌ی لا‌ی خ‌ومان هه‌ر به یادی پین‌شته‌ر که هه‌له‌به‌جه دی بو‌وه که بو‌وه به شاریش هه‌ر به دی دا‌وته قه‌نه‌م . شایانی با‌سه له سالی ١٨٨٩دا له (کو‌بی‌ت) دا پیکه‌وه ده‌که‌ری‌ته قه‌زا .

گرنگ‌ترین ها‌وینه هه‌واره‌کانی قه‌زای هه‌له‌به‌جه

١. ها‌وینه هه‌وا‌ری نه‌حمه‌د نا‌وا ٢. سه‌ر‌چا‌ودی زه‌نم ٣. گولان ٤. کانی شیخی با‌م‌وک ٥. ته‌وتیله ٦. نا‌وسه‌ر ٧. بیاره ٨. سه‌ر‌که‌ن ٩. سه‌رای سو‌بجان نا‌غا ١٠. می‌شه ١١. با‌وه‌ک‌و‌چ‌ه‌ک ١٢. دینی ها‌وار ١٣. کانی و با‌خی وه‌ر‌گیل ١٤. کانی و با‌خی زه‌له‌کن ١٥. نا‌و ناحیه‌ی خور‌ما‌ن .

شاخ و لو‌تکه به‌نا‌ویانگه‌کانی قه‌زاکه

١. شاخی هه‌وراما‌ن ٢. شاخی سو‌ری‌ن ٣. شاخی با‌لان‌بو‌و ٤. شاخی شن‌رو‌ی ٥. شاخی شرام ٦. شاخی لو‌تکه‌ی مه‌گر ٧. شاخی مله‌ی داری ته‌موره زمان ٨. شاخی زه‌وانی ٩. شاخی سه‌ید صادق ١٠. شاخی نه‌حمه‌د بر‌نده ١١. قه‌زای شه‌میران ١٢. ق‌و‌یی به‌رده‌به‌ل ١٣. شاخی به‌رده‌ دوو کون ١٤. شاخی نی‌ر‌گ‌زه جار ١٥. مه‌ قه‌نه‌ره ١٦. له‌هه‌وراما‌ندا هه‌ل‌دی به‌زایی تر هه‌یه نا‌وی "گ‌زندا‌ر، هه‌سون، هه‌واره به‌رز" له‌نی‌وان ته‌وتیله و بیاره‌دایه ١٧. شاخی په‌رو‌ینی ١٨. مه‌ هو‌مه‌له ١٩. هیلانه چه‌رخ ٢٠. کونه کورگ

دانیشتوان

ژبانی خه‌لکی نا‌وشاری هه‌له‌به‌جه: دانیشتوانی هه‌له‌به‌جه زیاتر به کاروباری دوکانداری، بازرگانی، کشتوکالی، کارمه‌ندی حکومه‌ت، نا‌ژه‌لداری، نی‌شوکاری سه‌ری‌یی و ها‌ت‌و‌چ‌وی مه‌زو سو‌نه‌کانی نی‌ران، راوه ماسی به‌سه‌ر نه‌به‌ن. هه‌ر دوو نا‌یینی نی‌سلام ، کاکه‌یی نا‌یینی سه‌ر‌جه‌م دانیشتوانه‌که‌ی پیکه‌ینا‌وه . به‌پینی نا‌ماریک که‌له ژماره ٢٧ ر‌و‌ژنامه‌ی پیشکه‌وتن بلا‌و کرا‌وته‌وه، سه‌ر‌جه‌می خه‌لکی هه‌له‌به‌جه ٦٥٠٩ که‌س بو‌وه به‌م جو‌ره به سه‌ر ده‌گه‌زه جیا‌وا‌زه‌کانی شاره‌که‌دا دابه‌شبو‌وه ، ٢٢٤٩/ پی‌با‌و ، ٢١٠٣/ ژن ، ١٠٥١/ ک‌ج ، ١١٠٦/ ک‌ور سه‌ر‌جه‌می خه‌لکی شاره‌که‌ی پیکه‌ینا‌وه .

به‌پینی سه‌ر‌ژه‌یری فه‌رمانگه‌ی نامار له سالی ١٩٧٧ که‌چوار گه‌ره‌کی سه‌ره‌کی (با‌م‌وک، پاشا، سه‌رای، پیر مه‌مه‌د) سه‌ر‌جه‌می ژماره‌ی دانیشتوانه‌که‌ی (٢٢٤١) که‌س بو‌و ، ژماره‌ی نه‌و خیزانانه‌ی که‌ خه‌لکی نه‌و چوار گه‌ره‌که‌یان پیکه‌ینا‌وه ، (٣٨٥٠) خیزان بو‌وه ، وا‌ته دانیشتوانی شاره‌که ٣٧% ی سه‌ر‌جه‌م دانیشتوانی سو‌ری نی‌داری قه‌زاکه‌ی پیکه‌ینا‌وه . ژماره‌ی خانویه‌ره در‌وستکرا‌وه نه‌ه‌لی و دو‌له‌تیه‌کان (٣٦٨) و له‌رو‌وی خزمه‌ت‌گ‌وزاری به‌گ‌شتیه‌کانه‌وه (١٧) خو‌یندنگا‌و (٢) نه‌خ‌وشخانه‌و بنکه‌ی ته‌ل‌در‌وستی تیا‌بو‌وه ، به‌لام له ناماری سالی ١٩٨٧ سه‌ر‌جه‌م دانیشتوانی سو‌ری نی‌داری قه‌زاکه (١١٥٢٩٩) که‌س بو‌وه، که‌نه‌مه‌ش ١٢، ١١% ی سه‌ر‌جه‌م دانیشتوانی پارێزگای سلیمانی پیکه‌ینا‌وه، وا‌ته له ما‌وی سالانی ١٩٧٧ تا ١٩٨٨ زی‌ژه‌ی ژو‌بو‌ون و گه‌شه‌کردنی دانیشتوان ٣، ٣% بو‌وه . به‌پینی هه‌مان نامار له‌و سا‌له‌دا ژماره‌ی خانویه‌ره در‌وستکرا‌وه نه‌ه‌لی و دو‌له‌تیه‌کانی نا‌و شار(٦٠٠٨) یکه‌که بو‌وه ، له‌و ژماره‌یه (٥٥٠٦) خانووه ، له‌رو‌وی خزمه‌ت‌گ‌وزاری گ‌شتیه‌سه‌وه (٦١) خو‌یندنگا‌و (٢) نه‌خ‌وشخانه‌و (١) بنکه‌ی ته‌ل‌در‌وستی تیا‌بو‌وه .

سو‌وری نی‌داری قه‌زای هه‌له‌به‌جه

هه‌له‌به‌جه له‌سالی ١٨٨٩ کرا‌وه به قه‌زا، وا‌ته هه‌له‌به‌جه دوا‌ی (نه‌جه‌ف) به‌دو‌وم قه‌زا له‌عیراق‌دا داد‌نری‌ت . تا سالی ١٩٣٠ هه‌له‌به‌جه ته‌نها له (پینج سه‌د) ما‌ن تینه‌ده‌په‌ری ، نه‌و ژماره‌یه‌ش کم بو‌و بو‌ شاریک، له‌به‌ره‌که‌وه ته‌نها سن گه‌ره‌کی سه‌ره‌کی له‌شاردا هه‌بو‌ون (پاشا) که نی‌ستا سه‌ته‌ری شاره، پیر مه‌مه‌دو کانی عاشقان که می‌ژو‌وی در‌وستبو‌ونی ژور کونه، پاشان هه‌له‌به‌جه نا‌وه‌دان بو‌وو کاروباری تینه‌هات‌و نا‌وو نا‌وه‌ر‌و‌که‌ی ریک‌خ‌را، گه‌ره‌کی (سه‌را) ش نا‌وه‌دان بو‌وو، پاشان گه‌ره‌کی (کانی قونکه) ، که نی‌ستا یه‌یکه‌که له گه‌ره‌که‌که‌وره‌کانی شاری هه‌له‌به‌جه، سالی ١٩٤٥-١٩٤٦ شو‌ینی فه‌رمانگه‌ی ره‌ی نی‌ستا ک‌وتایی هه‌له‌به‌جه بو‌وه ، له دوا‌ی سا‌له‌کانی په‌نجاهه‌ خواروی (پیر مه‌مه‌د) ی‌ش در‌وستکرا‌وه، له‌سالی ١٩٥٧ به‌ ته‌وا‌وی نا‌وه‌دان بو‌وه، به‌لام گه‌ره‌کی (شیخ سما‌یل) دوا‌ی سالی ١٩٦٣ نا‌وه‌دان کرایه‌وه، له‌به‌ر (په‌ری پی‌رو‌ژه) تاک تاک نه‌و‌رو‌تی و نی‌ما‌یه‌کان نی‌شته‌جین ده‌بو‌ون ، تا له‌سالی ١٩٧٠ دا نه‌و‌یش به‌ ته‌وا‌وی نا‌وه‌دان بو‌وه، که نه‌مانه‌ش نه‌و گه‌ره‌که‌کانه‌ بو‌ون که پینج سه‌رده‌می ک‌وماری هه‌بو‌ون هه‌ره‌ها گه‌ره‌کی جو‌له‌کان و ما‌مو‌ستایان له گه‌ره‌که‌کانی شاری هه‌له‌به‌جه‌ن .

دوا‌ی دامه‌زاندنی دو‌له‌تی عیراق له‌سالی ١٩٢٠ هه‌له‌به‌جه، وک قه‌زایه‌کی نا‌ودار سو‌ریکی گه‌ره‌ی هه‌بو‌وه، رو‌وبه‌ره‌کی ٥٠٠٠ کیلومه‌تری چوارگ‌وشه‌یه، نزیکه‌ی ٣٧٥ د‌ئی هه‌بو‌وه . نا‌و‌چه‌ی ده‌ربه‌ندیخان سه‌ربه‌نا‌حیه‌ی وارما‌وه بو‌وه ، وارما‌وش سه‌ربه‌قه‌زای هه‌له‌به‌جه بو‌وه ، وا‌ته هه‌له‌به‌جه له‌گه‌ل نا‌حیه‌ی سه‌نگا‌ودا ها‌وسنو‌ور بو‌وه نا‌حیه‌ی (پینج‌و‌ین) ی‌ش سه‌ر به‌ده‌له‌به‌جه بو‌وه ، دوا‌ی ها‌تی سه‌رده‌می ک‌وماری سالی ١٩٥٩ کرایه قه‌زاو جیا‌بو‌وه . قه‌زای هه‌له‌به‌جه له‌رو‌وی نی‌داریه‌وه له‌سالی‌کانی ١٩٥٠ بریتی بو‌وه له نا‌حیه‌کانی سی‌روان و شاره‌زو‌ور و پینج‌و‌ین و خور‌ما‌ن و وارما‌وه . له‌سالی ١٩٧٧ ج‌گه له مه‌رکه‌زی قه‌زاو نا‌حیه‌کان پاش جیا‌کردنه‌وه‌ی قه‌زای ده‌ربه‌ندیخان و پینج‌و‌ین نی، ژماره‌ی گون‌ده‌کانی سه‌ر به هه‌له‌به‌جه ٢١٦ گون‌د بو‌وه، به‌لام له‌سه‌ر‌ژه‌یری گشتی سالی ١٩٨٧ له‌ک‌وی ٢١٦ د‌ئی پاش ک‌اولکردن و راگوا‌ستنی ته‌نها ١٨ د‌ئی له‌سه‌ر‌انه‌ری قه‌زاکه مایه‌وه .

دوا گ‌ورانکاری نی‌ستای شاری هه‌له‌به‌جه له‌سن نا‌حیه پیکه‌اتووه، نه‌وانیش نا‌حیه‌ی سی‌روان: سو‌وری ٩٣ د‌ئی نا‌و‌چه‌که‌ی گرت‌وته‌وه، نا‌حیه‌ی خور‌ما‌ن: پیکه‌اتووه له ٤١ د‌ئی سالی ١٩٣٢ کرا‌وه به نا‌حیه . نا‌حیه‌ی هه‌وراما‌ن (بیاره): له ١٩ د‌ئی پیکه‌اتووه .

رو‌وبار و سه‌ر‌چا‌وه به‌نا‌ویانگه‌کانی قه‌زای هه‌له‌به‌جه

١. روبرای سیروان ٢. زم‌کان ٣. روبرای تان‌جه‌رۆ ٤. روبرای زه‌نم ٥. چه‌می ریشین ٦. چه‌می چه‌قان ٧. چه‌می ئه‌یلان قۆز ٨. چه‌می دۆمان ٩. چه‌می بیستان‌ی سوور ١٠. خری بیاره ١١. ده‌ئین ١٢. سه‌رچاوه‌ی گه‌نجان ١٣. ناو‌ر شه‌نم ١٤. ناوی ئه‌ینه
ئیه‌ستا دانیه‌شتوانی شاری هه‌له‌به‌جه ٥٥ هه‌زار که‌سه، به‌ کۆی هه‌موو ناحیه‌کان و دیه‌اته‌کان ٩٨ هه‌زار که‌سه.

سه‌رچاوه‌ ناویه‌ه‌کانی شاری هه‌له‌به‌جه

کانی یه‌کان

هه‌له‌به‌جه و ده‌ور و به‌ری له‌ به‌ر نه‌وه‌ی ناوچه‌یه‌کی بارناوویه‌ به‌م پی یه‌ کانی و چه‌م و کارینه‌ی زۆری تیندایه، نه‌مه‌ ناوه‌کانیانه‌:

١- کانی سو‌فی خدر ٢- کانی شیخ ٣- کانی باخی میر ٤- کانی زار ٥- کانی جووله‌کان ٦- کانیه‌ قوتکه ٧- کانی عاشقان ٨- کانی نه‌وا‌ه ٩- کانی کو‌یره ١٠- کانی حه‌مه‌وغان ١١- کانی هه‌شت هه‌نۆزه ١٢- کانی پاشا ١٣- کانی باخی شیخ نه‌حه‌مه ١٤- کانی باخی مه‌لا عه‌بدولا ١٥- کانی باخی مه‌حمودی یار ویش ١٦- کانی حه‌مه‌ تاهی ١٧- کانی باخی پورکه‌ حه‌لیم، وچه‌نه‌د کانیه‌یه‌کی تر...

کارینه‌کان

١- کارینه‌ی حاجی ناجی ٢- کارینه‌ی عه‌لی به‌گ ٣- کارینه‌ی شه‌گه‌ رش ٤- کارینه‌ی موسته‌فا به‌گ ٥- کارینه‌ی باخی تایه‌ر به‌گ له‌ سه‌ر گردی دا‌ره‌ قوته‌نه

زین‌کان

١- ده‌ئین: له‌ ناوی زه‌نم و چه‌نه‌د جوگه‌یه‌کی سه‌رچاوه‌ نه‌گرت و به‌ شه‌ره‌زوری سه‌رودا تی نه‌په‌ریت تا نه‌روا و له‌گه‌ل چه‌نه‌د جوگه‌یه‌کی تر دا یه‌ک نه‌گرن
٢- زه‌نم: له‌ رۆژه‌لاتی گوندی زه‌له‌وه‌ تاقه‌کی ناویکی گه‌وره‌یه، به‌ ناو شاری خورمه‌لدا تی نه‌په‌ریت
٣- تان‌جه‌رۆ: له‌ گوندی قه‌زله‌روه‌ به‌ره‌و خوار تاله‌گه‌ل ناوی سه‌رچاوه‌ تیکه‌ل نه‌بیته‌ پاشان له‌ خاوری شاری سلیمانیه‌وه‌ له‌ ده‌وره‌یه‌ری به‌کره‌جو و بناری زرگۆیز و شاخی گله‌زه‌رده‌وه‌ له‌گه‌ل بنار قه‌راخدا چه‌نه‌د جوگه‌ و ناویکی تیکه‌ل نه‌بیته‌ و روبرای تان‌جه‌رۆ دروست نه‌که‌ن که‌ له‌ خاوری دیه‌اته‌کانی عه‌شره‌تی گه‌لا‌ئیه‌وه‌ له‌ گه‌ل روبرای زه‌نم تیکه‌ل نه‌بن
٤- ریشین: سه‌رچاوه‌ی ناویکی گه‌وره‌یه‌ له‌ گوندی (ریشین) ی بناری چیای (سو‌رین) وه‌ له‌ده‌قه‌وتیه‌ت.
٥- سیروان: له‌ زین‌کانی پێشو گه‌وره‌تره‌ له‌ کوردستانی ئه‌یرانه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی گرتوه
٦- زم‌کان: له‌ گوندی توشانی کوردستانی ئه‌یرانه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی گرتوه‌ و دینه‌ ناوچه‌ی تاوه‌ گۆزی و له‌وینه‌ تیکه‌ل به‌ سیروان نه‌بیته
٧- ئه‌ینه: له‌ باکو‌ری شاری جوان‌روه‌ سه‌رچاوه‌ نه‌گری و نه‌میش به‌ ناوچه‌ی تاوه‌گۆزیدا دیت و نه‌رژینه‌ سیروانه‌وه‌ه‌موو نه‌م زین‌نا‌ه‌ش که‌ باسه‌مان کردن نه‌رژینه‌ ده‌ریاچه‌ی ده‌ریه‌ن‌دیخانه‌وه‌.

چه‌مه‌کان

١- گۆلان: له‌ سه‌رچاوه‌کی گوندی سه‌رچاوه‌کی کۆکۆیه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ نه‌گرت
٢- کوله‌ بۆز: له‌ سه‌رچاوه‌ی ناوی بامۆک و کانی شیخ سه‌رچاوه‌ نه‌گرت و به‌ شاردا نه‌ر وات
٣- قه‌ده‌غه: له‌ سه‌رچاوه‌ی ناوی باوه‌گۆچه‌ک سه‌رچاوه‌ نه‌گرت
٤- چه‌می پرسی سه‌روو: که‌ له‌ سه‌رچاوه‌ی سه‌ر به‌نخ و به‌رکه‌ وورگه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ نه‌گرت
٥- چه‌می ته‌وتیه: له‌ سه‌رچاوه‌ی ناوی هاوینه‌هه‌واری ناوتسه‌ر سه‌رچاوه‌ نه‌گرت
٦- چه‌می تریفه: له‌ سه‌رچاوه‌ی ناوی گونده‌که‌وه‌ سه‌رچاوه‌ نه‌گرت
٧- چه‌می بیاره: له‌ سه‌رچاوه‌ی ناوی کیمنه‌ و هانه‌ گه‌رمه‌ له‌ وه‌ سه‌رچاوه‌ی نه‌گرتنه‌مانه‌ و چه‌ندین چه‌م و وورده‌ چه‌می تر له‌ ناوچه‌که‌دا هه‌ن که‌ به‌ گشتی مه‌له‌به‌ندی هه‌له‌چه‌به‌یان ناوه‌دان کردوه‌ته‌وه‌

هاوینه‌هه‌وارکانی هه‌له‌به‌جه

١- گۆلان: نه‌کو‌ئینه‌ رووی قه‌یله‌ی شه‌روه‌، دۆنیک‌ی ناوداری سه‌وز و پر باخ و باخاته، سه‌ره‌و ژوو‌ر درێژ نه‌بیته‌وه‌ تا کانی زرگۆیز، له‌ خواریشه‌وه‌ به‌ کلکه‌ی باخی شیخ وه‌لی ته‌واو نه‌بیته‌. له‌ ناوه‌راستی نه‌م دۆله‌دا گوندی گۆلان هه‌یه‌ که‌ له‌ دوو ما‌ل پیک هاتوه‌. شیخ مۆمی گۆلانی گۆری موباره‌کی به‌ راسه‌ری گۆلانه‌وه‌یه‌ و به‌ ده‌وریدا گۆرستانیکی گه‌وره‌ دروستبووه‌ هه‌ندی له‌ خه‌نکی شار مرده‌وه‌کانیان له‌ویج نه‌ئێژن. نه‌م دوو ما‌له‌ی گۆلان چه‌گه‌ له‌ به‌ره‌می باخ و دا‌رووه‌ه‌ن هه‌ندی کشتوکا‌ئیش نه‌که‌ن بۆ خۆیان به‌مه‌ش هه‌یندی تر دۆله‌که‌یان رازانده‌وته‌وه‌.
٢- وه‌رگێز: هاوینه‌هه‌واریکی د‌لگیره‌ نه‌کو‌ئینه‌ خۆره‌ه‌لاتی شه‌روه‌ به‌ سنگی چیای شه‌روینه‌وه‌ خۆی ده‌واسیوه‌ به‌ رووی دۆلی هاوارا به‌ره‌که‌ت نه‌بارینه‌ی. کانیه‌کی سازگاری هه‌یه‌ و هه‌میشه‌ سه‌ره‌سه‌زه‌. وه‌رگێز له‌ راستیدا (وه‌ز+کێل) ه‌ ووشه‌که‌ هه‌روامیه‌ به‌واتای کێلی کۆیز، (ک) گۆراوه‌ به‌(گ).
٣- سه‌رکه‌ن: سه‌رچاوه‌ی ناویکی سازگاره‌ که‌ هه‌ندیک‌ دار و دره‌خت و زه‌وی به‌ ده‌وریدا دیواو نه‌کات سه‌یرانگایه‌کی خۆشه‌ و نه‌که‌وتنه‌ خوارووی دۆلی تاو‌یره‌ به‌ پشتی گوندی عه‌نه‌ب و جه‌لیله‌دا .
٤- ناوتسه‌ر: کارینه‌ی گه‌وره‌ و ناویکی سازگار و مه‌شی هه‌یه‌ له‌ سه‌روو شاره‌ دی ته‌وتیه‌وه‌یه‌. باخی گۆیز و مپوه‌کانی تر ناو‌دێر نه‌کات، دره‌ختی گۆیز و تووی بالا هه‌له‌چه‌وه‌ سیچه‌ریکی خه‌ستیان خه‌سته‌ته‌ سه‌ری و به‌ درێژایی وه‌ری هاوین چیگای گه‌شت و سه‌یرانه‌ و گۆران واته‌نی شه‌ی سه‌به‌ری داری گۆیز و توونه‌سه‌ر نا‌ره‌قی ره‌یواری مانده‌وو
٥- نه‌حه‌مه‌ ناوا: نه‌م گونده‌ خۆش و د‌لگیره‌ کاتی خۆی مه‌له‌به‌ندی ده‌سه‌لاتی نه‌رده‌لانییه‌کان بووه‌ له‌ کاتی کدا خان‌ه‌مه‌د خانی کوری هه‌له‌تۆ خانی نه‌رده‌لانی فه‌رمان ره‌وای مه‌رئینه‌ی نه‌رده‌لان بووه‌ هه‌ر له‌ خۆشی خان نه‌حه‌مه‌د خان بوه‌ ناو‌نراوه‌ نه‌حه‌مه‌د ناوا، نه‌ک وه‌کو نه‌وه‌ی باری خۆشه‌ویستم کاک حه‌کیمی مه‌لا یانج نه‌ئێت. گوندیکی سه‌ر سه‌وزی پر له‌ باخ و باخاته‌ و ناو و هه‌وادکی له‌ باری هه‌یه‌ که‌ له‌ دوا مانگی به‌هه‌اره‌وه‌ تا سه‌ره‌تای پایز خه‌نکی ناوچه‌که‌ سه‌یرانی تیا نه‌که‌ن. زی زه‌نم به‌خور به‌ به‌رده‌میدا رت نه‌په‌ریت به‌ ته‌نیشته‌یه‌وه‌ به‌ره‌و سه‌رچاوه‌ی زه‌نم شو‌نیک‌ی نیجگار خۆشی تیا‌یه‌ به‌ ناوی (بن په‌لگ) که‌ به‌ به‌ردی پان سه‌کو و بانیک‌ی تیا دروست کراوه‌، دیمه‌نیک‌ی ده‌ل‌زۆین و سه‌رنج راکیشی هه‌یه‌.
٦- سه‌رچاوه‌ی زه‌نم: له‌ نه‌حه‌مه‌د ناواوه‌ به‌ره‌و کۆتایی دۆله‌که‌ تاقه‌یه‌کی به‌رز به‌ نیوه‌ی چایکه‌ی هه‌روامانه‌وه‌ وه‌کو به‌فریک‌ی سپی به‌ره‌نه‌بیته‌وه‌ به‌ره‌و خواروه‌، ناویکی شه‌یرین و سازگاره‌ و رنچه‌که‌ نه‌به‌ستی وه‌ نه‌روا وورده‌ ورده‌ تا یه‌ک نه‌گرن له‌گه‌ل روبرای تان‌جه‌رۆ و سیروان و که‌ هه‌م‌ه‌مان پیکه‌وه‌ نه‌رژینه‌ ده‌ریاچه‌ی ده‌ریه‌ن‌دیخانه‌وه‌. خه‌نکی هه‌روامان و شه‌ره‌زور بۆ باخ و کشتوکا‌ل سوودی زۆری لی وه‌رئه‌گرن. شایانی باسه‌ پاشماوه‌ی قه‌لایه‌کی کۆنی مه‌له‌به‌ندی ده‌سه‌لاتی نه‌رده‌لانییه‌کان وه‌ک نیشانه‌ و به‌له‌گه‌یه‌کی میژوویی نه‌ته‌وه‌که‌مان تا نیستاش له‌و دۆله‌دا ماوه‌.
٧- سه‌راوی سو‌بجان نا‌غا: نه‌که‌وتنه‌ ته‌نیشته‌ی شاره‌وچه‌کی سه‌له‌سه‌داقه‌وه‌ به‌ره‌و شاری عه‌یره‌ته‌ ناویکی زۆره‌ و له‌ ژێر زه‌وییه‌وه‌ هه‌له‌ده‌قه‌وتیه‌ت، گۆماونیک‌ی گه‌وره‌ی له‌ به‌رده‌مه‌دا دروست کراوه‌ بۆ ناودانی زه‌وی و زا‌ره‌کانی به‌رده‌می سوودی لی وه‌رئه‌گرن. شو‌نیک‌ی خۆش و د‌لگیره‌ و چیگای سه‌یرانی خه‌نکی ناوچه‌که‌یه‌.
٨- مێشلی: کانی و باخیکی خۆش و د‌لگیره‌، له‌که‌وتنه‌ تیاوان گوندی به‌نخه‌ و سو‌سه‌که‌ناوه‌، سه‌یرانگایه‌کی خۆشه‌ و پاشماوه‌ی قه‌لایه‌کی کۆنی تیا‌یه‌، هاوینان خه‌نک رووی تی نه‌که‌ن بۆ د‌ه‌یران.
٩- سه‌روه‌زه‌ن: تاقه‌یه‌کی خۆشه‌ نزیک به‌ گوندی سازان. وه‌زه‌ن (یان وه‌زان) ووشه‌یه‌کی هه‌روامیه‌ به‌ واتای (گۆیزه‌کان) باخیکی زۆر له‌ به‌رده‌میدا کراوه‌ و دیمه‌نیک‌ی ده‌فرینی هه‌یه‌.
٩- سه‌ره‌به‌نخ: سه‌رچاوه‌ی ناویکی گه‌وره‌و شه‌یرینه‌ به‌ ته‌نیشته‌ گوندی پرسی سه‌روه‌وه‌ شو‌نیک‌ی خۆش و د‌لگیره‌، نه‌گه‌ر بایه‌خی پی به‌د‌رته‌سه‌یرانگایه‌کی خۆشی لی دهر نه‌چیت.

۱۰- به قه‌وی: کانی و نه‌ستیی‌که له ئیوان هه‌ردوو گوندی عه‌ندب و بیایینه‌دا ، هه‌رچه‌نده ئاو‌ه‌که‌ی وه‌کو ئای هه‌وینه‌هه‌واره‌کانی تر سازگاری به ، به‌لام هه‌میشه شنه و شه‌مانیکی خوشی هه‌یه و نه‌وسا دوور له ئیستا خه‌لکیکی زۆر رووی تی نه‌کرد هه‌وینه‌ان چایخانه‌یه‌کیشیان تیا دانه‌نا.

سه‌رچاوه‌کان

هه‌له‌به‌جه ، گۆفاریکی رو‌ناکبیری وه‌رزیه‌یه خاوه‌نی ئیمتیازو ، ب.ب. سه‌رنوسه‌ر که‌مال هه‌ورا‌می.

لاپه‌ره‌یه‌ک له میژووی هه‌له‌به‌جه ۱۷۰۰-۱۹۵۸ نوسینی به‌کر چه‌مه صدیق عارف ۱۹۹۷.

کاره‌ساتی کیمیا‌بارانی هه‌له‌به‌جه ۱۹۸۸ کورته با‌سیکی جو‌گرافی- ئابو‌ری- کۆمه‌لا‌یه‌تی- سیاسی ، شه‌وه‌کتی حاجی مشیر.

نه‌ف‌ضالو نافه‌رتی کورد ، عه‌داله‌ت عومه‌ر صالح ۲۰۰۲.

میژووی کوردو کوردستان ، محم‌د مه‌ردو‌خی کوردستان

جو‌گرافی‌ناس

ئیب‌ر اه‌یم خانی ده‌لو

له ویکی‌پیدیا، ئی‌نسا‌یک‌نۆ‌ییدیا‌ی نازاد

میله‌تی کورد له دای رو‌وخانی ده‌لو‌تی (ماد)وه که به ده‌ستی (کۆرش)ی فارسه له‌خه‌می‌نه‌کان له‌ناو‌چوو و سه‌رنگون بوو تا‌کو رۆژگاری نه‌م‌رۆ به‌رده‌وام له خه‌بات و کۆش کردنا بووه ، هه‌میشه سه‌نگه‌ر وه‌قاومه‌ت و به‌رخودانی ناوه‌دان‌تر کردووه‌ته‌وه و به‌گه‌ژ هه‌سوو دا‌گیرکه‌ری‌کدا چووته‌وه به هیوا و مه‌به‌ستی

به‌ده‌سته‌هینانی مافه‌ مرۆی و نه‌ته‌وا‌یه‌تی‌ه‌کانی خۆی، زۆرن نه‌وانه‌ی سه‌ر به‌رزانه چوونه‌وه ئامیز و با‌وشی خا‌ک و ناسوده سه‌ریان نایه‌وه ، ویستیان سه‌ره‌رزانه بژین و مه‌ردانه و جو‌امه‌یرانه به‌رن له پینا‌و به‌ده‌هینانی ره‌وش و دۆخ‌یک که مرۆق و کۆمه‌نگا ماف و که‌رامه‌تیان پارێزراو بی‌ت. با بزانه‌ین پیره‌ شاریکی وه‌ک شاری (کفری) له گه‌رمیانی. له‌گه‌ره‌می شه‌ری به‌که‌می جیهانی‌دا سو‌پای وولاتانی هینزی هه‌وینه‌مانان هینشیان هینایه‌ سه‌ر (ولاتی ئیوان دوو زئی) تا‌کو نا‌خر و ئۆخ‌ری شه‌ریکه به‌شیک خا‌کی ویلا‌یه‌تی (موسل)ی نه‌و سه‌رده‌میان خسته ژیر رکینی خۆیان‌وه ، له سه‌رده‌مه‌دا ((کفری)) سنجه‌قینکی سه‌ر به ویلا‌یه‌تی شه‌ره‌زور له ویلا‌یه‌تی موسل بووه ، له سه‌رده‌ختی فه‌رمانه‌روای عوسمانیه‌کاندا ((که‌مه‌ر خانی ده‌لو)) چه‌ند جارنیک له عوسمانیه‌کان را‌په‌ری و له سه‌ره‌نجه‌می نه‌و را‌په‌رینه‌ان به ده‌ستی عوسمانیه‌کان شه‌هید بوو ، نه‌و رۆح و په‌یامه شۆرشگیریه‌ی به‌ خا‌نه‌واده و خه‌نکی ده‌قه‌ره‌که سپارد .

هۆ‌کاری شۆرش

ئینگلیزه‌کان له سه‌ره‌ده‌ختی دا‌گیرکردنی کوردستاندا شاری (کفری)یان کردبووه مه‌نه‌ب‌ه‌ندیکی چه‌وسانده‌وه و دای‌ئۆسین و نازاردانی خه‌لکه‌که‌ی و سه‌رانه و با‌ج و بی‌گاریکی بيشومار و زۆریان خسته‌بووه سه‌ر خه‌نکی نا‌وچه‌که نه‌وه‌ندی دیکه خه‌نکی نا‌وچه‌که‌یان بیده‌رتان و به‌ش مه‌ینه‌ت و نه‌دار تر کردبوو ، به‌یه داد و بیدادیان بوو له زو‌لم و زۆرداری ئینگلیزه‌کان که له هه‌زه‌تا خه‌نکی هانا و سکا‌لی دئی خۆیان برده لای ((برابیم خان ده‌لو)) بو سه‌رزنش‌ت کردن و نا‌هۆژگاری کردن جیگری حا‌کی بریتانیا و ده‌ست و په‌یوه‌نده‌کانی ، چه‌ند جارنیک ده‌نگی ناره‌زای و توو‌ردی خه‌نکی له‌لایه‌ن برابیم خانی ده‌لو به (سالمون)ی جیگری حا‌کی سیاسی بریتانیا (نه‌و سه‌رده‌مه فه‌رمانه‌روای شاری کفری ده‌کرد) را‌که‌یه‌ندرا به‌لام بیهوده بوو ، چونکه نه‌وان بو مژینی شیه‌لی گیانی خه‌نکی و دزینی سه‌روه‌ت و سامانی کوردستان برسی و رووت و ره‌ج‌ال کردن دانیش‌توانی کوردستان هاتبوون بۆیه بیه‌یه‌زه‌بانه ده‌هاتنه ویزه‌ی دانیش‌توانی نا‌وچه‌که و ده‌ستیان له نه‌وکی خه‌نکی به‌ش مه‌ینه‌تی کورد رۆژ له دای رۆژ تو‌ند‌تر ده‌کردوه هاوکات دای‌ئۆسین و زه‌بر و زه‌نگ کار و به‌رنامه‌ی نه‌وان بوو ، که‌نکه بوونی نه‌و هه‌موو غه‌در و سه‌مانه له‌لایه‌ک و گرتنی ((شیخ مه‌حمودی هه‌فید)) به دینی له شه‌ری ده‌ریه‌ند با‌زیان له‌لایه‌کی دیکه‌وه و هاوته‌ریب مه‌سه‌له چاره‌نوسازه‌کانی دیاری کردن چاره‌نوسی نه‌ته‌وه‌کان بووه هه‌وین و هۆ‌کار و فا‌کته‌ری هه‌لایسان و به‌ریا بوونی شۆرش له به‌شیک نا‌وچه‌کانی گه‌رمیاند

به‌ریا بوونی شۆرش

و له ماوه‌ی یه‌ک هه‌فته‌دا شه‌ره‌کانی (خا‌نه‌قین و دووز و کفری) به‌رگی دیلیه‌تیان دامالاند و له‌لایه‌ن شۆرشگیرانه‌وه نازاد و رزگارکران ، پینش به‌ریا بوونی شۆرش (برابیم خانی ده‌لو) په‌یوه‌ندی به (ره‌فه‌ت سایل به‌گ داوه له دووز و خو‌رشید به‌گ ده‌لو له خا‌نقین) کرد تا‌کو هه‌ریه‌ک له نا‌وچه‌که‌ی خویدا دوژن له خا‌که‌که‌یان ده‌ریه‌رتن و هاوکات فشارنیک به‌خه‌نه سه‌ر کاربه‌ده‌ستانی ئینگلیز بو نازاد کردن شیخ مه‌حمودی هه‌فید له دیلیه‌تی و ده‌سته‌سه‌ری . له رۆژی ۲۲نابی و له درێژتی نه‌و زنجیره شۆرشه‌ی که‌له سه‌رانسه‌ری ئی‌راق دژ به‌دا‌گیرکه‌ران به‌ریا کرابوو ، (برابیم خانی ده‌لو) سه‌رکردی شۆرش له ده‌قه‌ری گه‌رمیان له‌گه‌ل تیک‌رای هۆزی (ده‌لو) و به پالێشتی زۆریه‌ی هه‌ر زۆری هۆزه‌کانی تری نا‌وچه‌که له دژی ده‌سه‌لاتدارانی دا‌گیرکه‌ر را‌په‌رتن و شۆرشگیران به‌ریا کرد ، تا‌کو له‌و نان و ساته هه‌ستیار و چاره‌نوسازانه‌دا نه‌ته‌وه‌ی کورد به مافه‌ مرۆی و نه‌ته‌وا‌یه‌تی‌ه‌کانی خۆی شاد و شکور بی‌ت ، لو‌تکه‌ی چیا‌ی باوه‌شاسوار نه‌و سه‌نگه‌ره قایمه بوو که ته‌قه‌ی هه‌نگیره‌ساندن شۆرش تیدا کرا و ترس

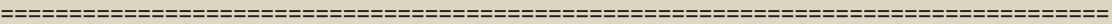

و بییهکی ژۆری خسته دئی داگیرکارانهوه ، (سالمون) جیگری حاکمی سیاسی بریتانیایی ناچارکرد خۆی به پینی خۆی بچینه خزمهتی برایم خانی دهلۆ بۆ سارد کردنهوی له شۆرش و هه‌تچوون ، ماڵ و ده‌سکه‌وته‌کانی دنیا و پله و پایه نه‌یتوانی هه‌لتیستی مساومه و سازشکردن له سهر کیشهی نه‌ته‌واپه‌تی و نیشتمان له‌لای برایم خان دروست بکات چونکه به‌قای به پیمان و بینه‌کانی نه‌وان نه‌ماپوو له هه‌مان کاتدا گشت و بپینی زرگار کردنی شار و ناوچه‌کمی به جه‌ماوه‌ر دابوو . به‌ره‌به‌یانی ژۆری 22 ی نابی 1920 برایم خانی دهلۆ و هاوکسانی له دیوی پشته‌وه سه‌رکه‌وته سه‌رلوته‌کی شاخی (باوه شاسوار) که نه‌و چیاپه به‌سه‌ر شاری کفری ده‌روانیته ده‌ستیان به‌سه‌ر مه‌تریژی مه‌که‌ترین بنکه‌ی ئینگلیزه‌کاندا گرت له‌وتیه‌وه که‌وته‌گه‌وتنه گوله‌باران کردنی مه‌رکه‌زی ده‌ره‌ک (پۆلیسه‌خانه) به‌م کاره‌ش شاره‌که له خه‌و راپه‌رین و ناهه‌رتان له سه‌ریانی ماڵه‌کانیانه‌وه هه‌ته‌ته‌یه‌یان لینه‌دا و پیاوان له کوچه و کۆلتاکی شاردا له چاوه‌روانی ژوانی زرگار کردنی شاردا بوون ، (سالمون) هه‌ر زوو که‌وته خۆ و به‌شۆین هه‌ندیک له پیاو ماقولانی شاردا ناردی تاکو چاره‌سه‌ریک بۆ خامۆش و دامرکانده‌وه‌ی شۆرش بدۆزنه‌وه و له‌که‌تیدا سه‌ردانی برایم خان بکه‌ن ، به‌لکو ده‌ست له شۆرش هه‌لگریت هه‌رچه‌نده نامۆزگاری سالمون کرا هه‌تگای له‌و بابه‌ته‌ته نه‌هاوینژیت به‌لام بیهوده بوو، سه‌رنه‌نجام سالمون به‌دیلی گیرا .

حکومه‌تیکی کاتی

شار له‌و ژۆره‌دا له ده‌ستی داگیرکاران زرگارکار و حکومه‌تیکی کاتی به‌سه‌رکویه‌تی برایم خان دامه‌زرا و که نه‌نده‌مه‌کانی بریتی بوون له (نه‌کبر خان و وهیسی به‌گی دهلۆ و حمید عبدالرحمن کاریزی و حه‌مه‌جانی رۆغزایی و حاجی مه‌مه‌د ته‌رخانی و کاکه‌مه‌ند نه‌مین درویش) ، دامو ده‌زگاکانی به‌ریه‌به‌ردنی کاروباری هاوولاتیان وه‌کو شاره‌وانی و پۆلیس و دارایی و خۆراکی خه‌لکی و ... هه‌ند ریکه‌ریه‌وه و ئالو وێرکردن به‌رووییه‌ی هندی له بازاردا قه‌ده‌غه کراو به شێوه‌کی کاتی دراوی عوسمانی به‌گر خرایه‌وه ، نه‌و دانه‌ویله و خۆراکانه‌ی که له کۆگاندا هه‌بوون و ده‌ست به‌سه‌ریاندا گیرا بوو به‌پینی ژماره‌ی خێزان و به‌به‌لاش و به‌کسان به‌سه‌ر هاوولاتیاندا دابشکرا . دواي نه‌وه‌ی که ئینگلیزه‌کان بۆیان ده‌رکه‌وت که به‌هیز و لوله‌ی ته‌نگ ناتوانن زال بن و سه‌رکه‌وتهن مسۆگه‌ر بکه‌ن بۆیه ناچار بوون زمانه‌ی گه‌فتوو دانوسان ده‌ست پێبه‌که‌ن، که پاش نه‌وه‌ی له رێگای دانوسانه‌کانه‌وه داگیرکاران نه‌و راستیه‌یان له‌لا ناشکرا بوو که نه‌م شۆرشه مه‌غزا و ره‌هه‌ند و نامانجیکی نه‌ته‌واپه‌تی هه‌یه ، چونکه یه‌که‌م داویان نازاد کردنی شیخ مه‌حمود بوو بۆیه ناچار بوون هه‌موو هیزه‌کانی خۆیان له که‌رکوک ناوچه‌کانی تر کۆ بکه‌نه‌وه تاکو نه‌و شۆرشه سه‌رکوت بکه‌ن، پاش نه‌وه‌ی که شاری کفری ماوه‌یه‌ک له‌لایه‌ن شۆرشگیرانه‌وه به‌ریه‌وه ده‌بر له ناکامی نه‌و هیزه‌ فراوان و به‌رباله‌وه له دواي و به‌رگریه‌کی قاره‌مانانه که چه‌ندین شه‌هید گیانی خۆیان پێشکه‌ش به نه‌ته‌وه‌که‌یان کرد، داگیرکاران جارێکی تر شاری کفریان خسته ژێر رکیفی و ده‌سه‌لاتی خۆیان‌ه‌وه و رقی خۆیان به خه‌لکی ناوچه‌که رشت و باجیگی ژۆریان خسته سه‌ر خه‌لکی 500 پارچه چه‌ک و بریکی ژۆر پاره‌یان به دانیشته‌وانی شار بژارد .

سه‌رچاوه : ماڵپه‌ری کفری

چارنامه‌ی مافی ناهه‌رت و هاوولاتی ژی

له ویکیبیדיا، ئینسایکلوپیدیای نازاد

چارنامه‌ی جیهانی مافی ناهه‌رت و هاوولاتی ژی. ئۆلامپ دو گوژ 1791

ئه‌ی پیاو، نایا تۆ ده‌توانی دادپه‌روور بیت؟ ئه‌مه ژنه که نه‌م پرسپاره‌ت ئی ده‌کات، هیوادرم، هیج نه‌بن، که مافی نه‌و پرسپاره‌ی ئی زه‌وت ناکه‌یت. پیم بلی کئ نه‌و ده‌سه‌لاته‌ فراوانه‌ی پی به‌خشیت که ره‌گه‌زه‌که‌م بچه‌وسینیته‌وه؟ هیزی بازووت؟ به‌هره‌کات؟ سه‌ریج له دانایی داهه‌تیه‌ری که‌ردوون بده، چاو به سه‌رووشی به‌ریندا بکیره به هه‌موو فراوانی خۆیه‌وه، نه‌و سه‌رووشته‌ی وا پێشانی دده‌یت که دده‌تووی خۆتی ئی نزیک بکه‌یته‌وه، تیییدا نمونه‌یه‌که‌م بۆ بدۆزه‌روه، نه‌گه‌ر ده‌ویژی، که نیشانی بدات نه‌م مافی تۆ روابه. له ناژنه‌کان بکۆنه‌روه، له نه‌نه‌کان ورد به‌روه، بخوینه له‌باری روه‌که‌کانه‌وه، دواتر چاوێک بخشینه به سه‌ر هه‌موو نه‌و گۆرانکارپانه‌دا که له ماده‌ه نۆرگانییه ریکخراوه‌کاندا روویانداوه، نه‌م هه‌له‌ت پێده‌به‌خشم که به‌رچاوت رووناکیته‌وه: گه‌ر توانیت، گه‌ران و پشکین و دۆزنه‌وه و روونکردنه‌وه بکه له‌سه‌ر ده‌گه‌زه‌کان له‌م دامه‌زراوه‌یه‌ی سه‌رووشتا. ده‌بینی له هه‌موو شۆنیک نه‌مانه تیکنالاوی یه‌کن، له هه‌موو شۆنیک ده‌یانینی به هاره‌مۆنییه‌کی گه‌وره‌وه هه‌ماهه‌نگی یه‌ک ده‌که‌ن له‌م شاکاره مه‌زنه نه‌مه‌ری بووندا. نه‌وه ته‌نه‌ پیاوه که خۆی جیا ده‌کاته‌وه له‌م یاسا گشتیه‌یه و به پرسپییکی جیاکار خۆی بارکرووه، سه‌یرو سه‌مه‌ره، نایینا، ناوسا به زانست و له‌ری لاداو، له‌م چه‌رخه‌ی رۆشنگه‌راییی و زانسته‌دا، له‌ناو ناشیرینترین جۆری نه‌زانیدا، کوئراوه‌ک وک ژۆرداریک ده‌یه‌وی خۆی زال بکات به‌سه‌ر ده‌گه‌زه‌کاندا که هه‌موو توانا مۆویه‌کانی خۆی به‌ده‌ست هیناوه، ده‌یه‌وی بانگه‌وازی شۆرش بکات، باس له مافه‌کانی خۆی بکات و هیچی تر.

بۆ ده‌نگدان له دانیشته‌کانی نه‌م جاره‌ی په‌رله‌مانی نیشتمانی یان له یاسادانانی داهاتویدا.

پیشه‌کی دایکان و کچان و خوشکان، که نوینه‌ری میله‌تن، ده‌یانه‌ویته به‌شدارین له په‌رله‌مانی نیشتمانییدا. وا ده‌بینن که نه‌ناسین یان بیریکردن یان پشنگوینخستنی مافه‌کانی ناهه‌رت هۆی سه‌رده‌کی به‌ده‌بختی گه‌ل و گه‌نده‌لبوونی ده‌سه‌لاته‌کان. بیریاندا که له نووسینیکی ره‌سمیدا مافه بنیرو پیرۆزه‌کانی ناهه‌رت دیاری بکه‌ن. بۆ نه‌وه‌ی که نه‌م مافنامه‌یه، به ناماده‌بوونی به‌رده‌وامی له هه‌موو دامه‌زراوه‌کانی کۆمه‌لگه‌دا، ماف و نه‌رکه‌کانیان بیه به‌پینته‌وه. که کرداره‌کانی ژنان به ته‌ریب له‌گه‌ل کرداره‌کانی پیاواندا، نامانچه‌کانی دامه‌زراوه سیاسییه‌کان رۆشن بکه‌نه‌وه. ریزیکی زیاتریان ئی بگیریته، به‌شێوه‌یه‌ک که هه‌موو داواکارییه‌کانی ناهه‌رتان، که له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی روون و گومان هه‌ته‌گرن، بینه هۆی باشبوونی ده‌ستور و به‌رهودان به نه‌ریتی جوان و هینانه‌دی خۆشه‌ختی هه‌مووان. به‌م پینیه، نه‌و بوونه‌وه‌ری که بالاده‌سته له جوانی و ژانی له‌دایکه‌یتاندا ره‌وا ده‌بینی و بانگه‌یشت ده‌کات له‌به‌رده‌م و له ژێر به‌خشنده‌یی په‌روه‌ردگاری مه‌زندا بۆ نه‌م مافانه‌ی خواره‌وی ناهه‌رت و هاوولاتی ژی.

1- به‌ندی یه‌ک ناهه‌رت به نازادی له‌دایک ده‌بن و یه‌کسانی پیاوه له مافدا. جیاوازییه کۆمه‌لایه‌تییه‌کان ته‌نه‌ له‌سه‌ر بنه‌مای سوودی گشتی ده‌کری ده‌نیشان بکری. 2. ده‌بی نامانجی هه‌موو دامه‌زراویکی رابماری پاراستنی مافه سه‌رووشیه‌کانی ژی و پیاو بیت، نه‌م مافانه بریتین له: نازادی، مولکداریتی، ناسایش، له‌سه‌روو هه‌موویانه‌وه به‌رگریکردن له به‌رده‌م چه‌وساندنه‌وه‌دا. 3. بنه‌مای هه‌موو سه‌روه‌رییه‌ک

له نتهوهدا خوى دهبينيتهوه، نتهوهش له كوښوونوهى ژن و پياو زياتر شتيكى تر نيهه: هيچ له شيك و هيچ كه سيك ناتوانيت دهسه لاتدارى بكات، نهگه له لايهن نتهوهوه مؤلته تى فهرى پي نه درايبت. 4. نازادى و دادپهروى بريتيه له گه پاندهنوهى ماڻ بؤ خاوهنى خوى. بم پييه تاكه سنووريك بؤ بهكاربردنى نازادى نافرته ستم و زوردارى پياوه كه به بهردهوامى رووبهرووى كردووتهوه: نم سنوورانده دهبى به ياساكانى سروشت و بيري مؤرف دارنژرتهوه. 5. ياساكانى سروشت و بيري مؤرف رى نادن به هيچ كردهويهك كه زبان به كومه لگه بگهيه نيبت. هر شتيك كه له لايهن نم ياسا ژيرو ناسمانيانهوه ريگرى لي نهكرايبت نابى لي بگيريت، كه سيش نابى ناچار بگيرت شتيك بكات كه نم ياسا يانه فرمانيان پي نه درايبت. 6. دهبى ياسا دهربرينى ويست و خواستى گشت بيت، همو هاوالاتيان چ ژن چ پياو له رپى نونه ركهانيانهوه بهشاربن له دارشتنياندا. چونكه له چاواسادا هموو يهكسان، دهبى همومان، له سر بنه ماى تواناى تاكه كه سى خويان، يهكسانن له بهدهسه نيانى پله و پؤست وهلى كاركرندا، بى هيچ جياكارهيك بهددر له دهسپاكي و توانايان. 7. نابى هيچ نافرته نيك بهددر بيت له سزاو تاوانباريون و زيندانبييون له چوارچيوه ياسادا. نافرتهان وگ پياوان رينمايى نم ياسا ورده دهگن. 8. دهبى ياسا نم سزا يانه دابنيك كه گومانيان لي ناكريت و روونه كه پيؤستن. نابى هيچ كه س سزابديت له سر بنه ماى نم ياسا يانه نه بى كه پيشتر برياريان له سر دراوو بؤ نم تاوانه دياركاراونه دهسنيشان كراون، كه به يهكسانى بؤ نافرته تانيش پهروهى دهكرين. 9. هر نافرته نيك تاوانبار بيت، دهبى له لايهن ياساوه سزا بديت. 10. نابى هيچ كه سيك به هوى بؤچوونه كاني كيشه بؤ دروست بگيرت. نافرته بؤ هيه بچيته ژر پته سدياره كهواته دهبى مافيش هيهت بچيته سر سهكوى رادبرين، به مهرجيك كه خويساندانه كاني نم ياسايشه گشتيه نه شيوتن كه ياسا بريارى له سر داوه. 11. نازادى گوزينهوى بير و را يهكيكه له بهرخرتين مافه كاني نافرته چونكه نم مافه خاوه ندرتتى باوكان بؤ مندانه كانيان دهسنيشان دهكات. كهواته دهبى هموو نافرته نيك بتوانى به نازاديهوه بلن باوكى نم مندانه فلان پياوه، وه نابى هيچ دهسه لاتىكي درنده ناچارى بكات كه راستى بشاريتهوه، ته نها له كاتى خراب بهكارهينانى نم مافه دا دهبى ياسا برياردهريبت. 12. گارانتى كرنى مافه كاني نافرته و هاوالاتى ژن سووى گشتى تيدايه، نم گارانتى كرنى دهبى بؤ سووى گشتى بيت، نهك بؤ سووى تايه تى نم كه سانهى كه تواناى گارانتى كرنى كه له دهستاندايه. 13. راگرتى دهسه لاتى ميللت و پايدى دامه زراوه كان نهركى يهكسانى ژن و پياوه پيكهوه، نم بهشاره له هموو نهركه سهخته كاندا، له هموو كاره دژواره كاندا، كهواته دهبى همومان بهشى پياوى هيهت له بهدهسه نيانى هلى كاردا، پله پايدى، نهركدا، ههروهه له پيشه سازيدا. 14. هاوالاتيانى ژن و پياو مافى نهوهيان هيه له رپى نونه ركهانيانهوه ريژه ياجدان دهسنيشان بكن، هاوالاتى ژن له كاتيكدا دان بهم باجگرتنه دهن كه دابه شگرديكي يهكسانخوازانه بوونى هيهت، نه ته نها له سهروته و سامانى ولاتدا بگره له دامه زراوه گشتيه كاني دهوته تا، وه له دهسنيشان كرنى ريژه و ژرخان و مهو داى باجگرتندا. 15. نافرتهان شانبه شانى پياوان كه به كومه ل بهشاردهبن له باجانداندا، بؤيان هيه له داهات بپرستهوه، له هر دامه زراويكداو له هر كارمهنديكى دارايى ناو دامه زراوه كان پرسياى خويان بگن. 16. هر كومه لگه يهك مافه كان تيدا پاريزراو نه بن و دهسه لاته كان تيدا جيا نهكراينهوه، نم كومه لگه يهك دهستورى نيهه: نم دهستوره پووجه نهك ر ژورينهى ميللت (له رپى نونه ركهانيهوه) بهشاره نه بوويبت له دارشتنياندا. 17. خاوه ندرتتى تايهت مافى ههردو ركه زه كيه ييكهوه و هر يهكيان به جيا. له كاتيكدا كه كه رتى گشتى خاوه ندرتتى يهك بؤ بهرزه وندى گشتى و مرده گريتهوه، دهبى قهره بووكردهوه و له بى دان به شيويهكى يهكسانخوازانه پهروهى بگيرت. پاشهكى نافرته و شياربهروه! وا زنگى هوشيارى به ناوه سهرتاپاى گهردووندا دهبيستري: مافه كاني خوت بناسه. دهسه لاتى زانى سروشت چيدى به برياره پيشوخته كان، به دهمارگيرى، به باوهرى پووج، به درؤ دوره نه دراوه. مه شخه لى راستى هموو تارميه كاني نه دانى و فيل و ته نهكه و هه تلخه تانده كاني پهواندووتهوه. پياوى كؤيله هيزو تواناى خوى بهدهست هيناوتهوه، نم پيؤستى به هاريكارى تؤ بوو بؤ پچراندى كؤت و زنجيره كاني. كه نازاد بوو ناداد پهروهانه پاداشتى هاوريكه خوى دايهوه. نم نافرته تان! نافرته تان كهى له ناينايى خوتان دهكهن؟ كامانه نم دهسه و تانهى كه نم شورشدا بهدهستان هينان؟ سووكايه تى ييكرديكي پي لي داگرتوتتر، بهكه مزانيكي ناشكرتر. له سهردمانى گنده ليووندا، نيوه ته نها دهسه لاتان به سهراو لاروى پياوه كاندا دهريؤشت. نمرو دهسه لاتان تيكشكاوه: چيتان بؤ ماوتهوه؟ باوه هينان به ناداد پهروهرى پياو. داواكردهوى مافى زموته كراوى خوتان، كه له سر بنه ماى بهنده كاني ياسا راستى سروشتى مهن دارنژراون، چى واتان ليدهكات نم كاره پيروزه سل بگه نهوه؟ چاوه رپى فرمانى ياسادانه كهى شايه كهى قانسا دهگن؟ نابا چاوه رپى نمون كه ياسادانه ره فهره نسيه كانمان، نموانه كه نم رهوشته راست دهكهنهوه، كه هميشه پايدى سياسته ن، پيتان بلينهوه: نافرته چى هاويهش هيه له نيوان نيوه و نيبه دا؟ هموو شتيك، دهبى وا وهلاميان بدهنهوه. نهگه نموان بهردهوام پيداگرى بكن لهو هاوونديكى كه بنه ماى بيربان بيكدهه نيبت، به هيزى بير بهرنگارى نمو پاساوانه نيان ببنهوه كه بؤ بالاده ستى خويان دهيا نينه نهوه، له ژر پرچمى

نہی جوانترین بیونہورا / نہی به خشنده و دهنتره / مل كه چ مکه بو گوشار، / خوت مهده دوستى قهدير / رابه نهى ژنى بويرا / بو داد و يهكسانى، / بو ژيانى تزي بى / له هيو و كامرانى

فلسفه دا كؤبينهوه، هموو هيزى كه سايه تى خوتان بگه نهكهر، دهبين كه نمو له خو بايى بووانه چون نهك ملكچ، بگره به سنگه خشكى خويان دهخنه بهر پيتان، به شانازيهوه گه نجه كاني پهروه رگار لهگه ل نيوده بهش دهگن. هر چيهك بن نمو بهر به ستانهى كه دهيا ننه سهرا ريتان، به نازايه تيهوه تيبان پهرتن، نيوه ته نها نموه تان له سهرا كه بتانه ويبت. نيستاش با بچينه سهرا وينا كرنى تابلويهك كه نيشاندرى نمويه نيوه چى بوون و چون بيرانون له كومه لگه دا. مادام نمرو باس له پهروهده دهكرت با ببينن ناخو زانا ياسادانه ركهانمان چون بير له پهروهده نافرته دهكهنهوه. نافرتهان زيانان زورتر بووه له سوود. ناچار كرن و شارندهوه چهكى دهستان بووه. نموه كه هيز لپى زوت كر دوون، فيل بؤ و مرگرتونه تهوه: نموان هموو نهفسوونيكي جوانى خويان بهكارهينايوه، ته نانهت بيخه و شترين كهس نهيتايويه له داويان دهر بازيبت. ماسى و ناسن، هموو شتيك ملكه چيان بووه: نموان خاوهن فرمان بوون له تاواندا وگ چون له پاكدامه نيادا. دوتهت سهراى فهره نسا هميشه نيچيريك بووه له ناو داوى نمو ته ونه بى شهوان ژنان ته نيويانه. هيچ نه نيويهك نه بوو لهو ژوروانه دهسه لاتا كه لهوان شار دراوه بيت: بانو زخان، هه رماندارى، وهزارت، سهركايتى، ربه رايه تى كاروبارى ناينى، بهر يوه بهر ايه تى كاروبارى ناينى، به گشتى هموو نمو شتانهى كه نيشانهى ساده يى پياون، چ پيروژ و چ بيزهون، هموو خرابووه ژر چاوبرسيتى و ويستى دهسه لاتى نمو ركه زهوه. ركه زيك كه پيشتر قيزهون كرابوو هه رچنده كه مايه ي ريژيكرتن بوو، وه دواى شورش ريژى لي دهكيري هه رچنده كه مايه ي قيزه.

گوێز

داری گوێز داریکی جوانه وهه ندی جار درێژایی دهکاته ۲۰ مهتر، له ناو گوێزدا مادهکانی وهک پرۆتین و قیتامین و شهکر و چهوری ههیه. رێژهی بپوونی مادهی فوسفور که مادهیهکی

گرنگی خواردنه، له ناو گوێز، وهک رێژهی فسفوره له ماسی و برنج و ههیکه. که لاو و پێستی گوێز خوین پالوته دهکات. گرنگترین تایبهتمه ندییهکانی گوێز بۆ چارهسهری نهخۆشیههکان:
بۆ چارهسهری نهخۆشی باکردنی گهده و له نیوپردنی کرمی گهده.
بۆ له نیوپردنی ماندوویی، ۵۰ گرام که لای گوێز له لیتریکی ناودا بوکلینن و له کاتی هه مامکردندا لهو ناوکه لکوه رگرن.

لهو که سانهی نهخۆشی کهم خوینییان ههیه پێستی سهوزی گوێز له گهه ناودا بوکلینن و پاش خواردنی چیشتا رۆژانه پهرداخیک بخۆن.
کاتی زک نیشه، گوێز بخۆن.
موره بای گوێز له گهه له ههنگوین بۆ لهو که سانه که کیشی له شیان ناسروشتیه، بۆ بههیزکردنی لهش و ماسولکهکانیان ببخۆن.

خواردنی گوێز له گهه مهوز و ههنجیر کاربگه ره له سهر بههیزبوونی مێشک.

زیانهکانی گوێز: کهسانی قه لهو نابن ببخۆن چونکوو رێژهی مادهی چهوری تینیدا زۆره. رۆژانه ته نیا 5 گوێز بخۆن چونکوو خواردنی زۆری گوێز کاربگه ری نه ریتی ههیه له سهر ته ندروستی مرۆش.

پیکهاتهکانی گوێز

ههر پهرداخیک له کاکله گوێز (۱۱۷ گرام) بهگۆیهری داتای وهزارهتی کشتوکالی نه مریکا [۱] پیکهاتوه له مانه:

که رمۆکی (کالۆریک): ۱۶۵

چهوری: ۳۰.۱۶

چهوری تیرکان: ۱۶.۰۴

کاربوهیدرات: ۷.۸

ریشال (الیاف): ۱۷.۸۳

پرۆتینهکان: ۱۷.۸۳

کۆلسترۆل: 0 (سفر)

قه یسی

قه یسی بریکی زۆری له قیتامین A تیدایه، به تایبهتی که وشکراوه ته وه. خواردنی سن دانه قه یسی قه باره مام ناوه ندی نزیکه ی ۴۵% ی پپووستی رۆژانه ی نهم قیتامینه دا بین دهکات. ههروهها قه یسی بریکی باشی له قیتامین A و پۆتاسیوم تیدایه، له گهه لهوهی که کۆلسترۆلی تیدانییه.

یهک دانه قه یسی ته نها ۲۰ کالۆری وزی تیدایه. قه یسی وشکراوه بۆ چارهسهرکردنی قه بزی سوودی لن وهرده گیریت. زهیتی تۆی قه سی به کاردیت له ناو ته کانی جوانکاری و پشه سازی سابون و گه لیک له ناو ته کانی پێست. بۆ لهو که سانهی که ههسته وهریان به خواردنی به قه یسی ههیه، قه یسی وشک به گازی دووم نۆکسیدی گوگرد مامه نه ی له گه لدا دهکرت وهکو پارێزهری رنگ و کومکردنه وهی نه گه ری ههسته وه ری. ناوکه تاله که ی قه یسی بریک له مادهی سایانیدی تیدایه، که ماده یهکی ژهراوییه، بۆیه نامۆزگاری ناکرتیت که ناوکی قه یسی بخورت به تایبهتی له لایهن مندالانه وه.

قه یسی قوتووکراو، هه مان تامی قه یسی تازهی ههیه، له بهر لهوهی که تا به ته واوی پینده گات، تام و رهنگی ته واو وهرده گرت ئینجا قوتوویه ند دهکرت. له روی به های خۆرکیشه وه، نه ونده جیوازی نییه له گهه قه یسی تازهدا.

په‌ندی پیشینیان

نافره‌ت گولی به‌هاره... جوانی جیهانه روحی زیانه

گۆشتی لارانی خۆت بخۆ مننه‌تی ته‌ساب هه‌لمه‌گره

عشق و خۆشه‌ویسی به‌ هه‌یزترین ده‌رمانه

ده‌بن بژی بۆ نویسن نه‌ک بنوسی بۆ زیان

نه‌بوونی نازادی باشتره له‌وه‌ی زۆر بی

سه‌بر تاله به‌لام به‌ره‌مه‌که‌ی شیرنه

باشترین به‌رنامه دارشتن بۆ داهاتوو

دۆم بیت و کلاش بۆ خۆی دروست کات

راستگۆیی باشترین سیاسه‌ت

که‌ری دیزه‌ جه‌ز به‌ تۆپینی خۆی و زه‌ره‌ری ساحیبی نه‌کات

دوو گاله‌ دۆلیکا ره‌نگی یه‌ک نه‌گرن خوی یه‌ک نه‌گرن

منالی بچووکیش خه‌ونی گه‌وره ده‌بینیت

بووکئ له‌گه‌ل تۆمه‌ خه‌سوو گویت لی بی

خوا تا کیو نه‌بینیت به‌فری تی ناکات

به‌قه‌د به‌ره‌ی خۆت پی رابکیشه

دوای کلاوی با بردوو مه‌که‌وه

ده‌نگی ده‌هۆل له‌ دوور خۆشه

که‌ جام پر بوو لی ی نه‌ر

سه‌ریگی هه‌یه‌و هه‌زار سه‌ودا

من نه‌ئیم نیره نه‌و نه‌ئیت بیدۆشه

ده‌سته چه‌وره‌که‌ی خۆت به‌ من مه‌سه‌ره

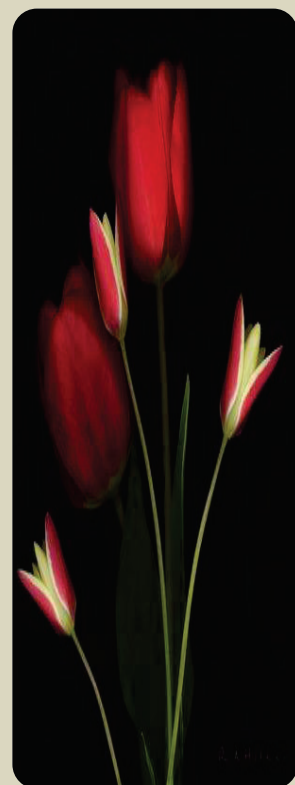
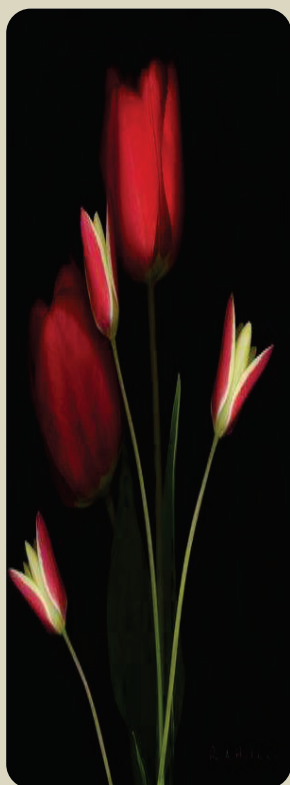
نه‌یه‌ویت ماسی بگریت و قاچیشی ته‌ر نه‌بیت

گه‌وره ناو نه‌رێژی و بچووکیش قاچی تیوه‌ر نه‌دات

هه‌موو گیانه‌به‌ریک گۆشتخۆره به‌س ناوی گورگ به‌ده

که‌چه‌ل که‌ ده‌رمانکه‌ر بیت ده‌رمانی سه‌ری خۆی نه‌کات

به‌ردیک نه‌زان بیخاته گۆمه‌وه به‌ سه‌د دانسا ده‌رنایه‌ت

٦٥	١٨ ی ماری ١٩٨٠	دهست پیکردنه‌وهی شه‌رله‌لایهن ریژیمی کۆماری ئیسلامیی ئیران له‌ناوچه‌ی کامیاران و شیمالی کوردستان که بوو به‌هوی شه‌ریکی سه‌رانسه‌ری وه‌تا ئیستاش درێژهی هه‌یه.
٦٦	١٩ ی ماری ١٩٣٢	بۆردومانی کردنی ناوچه‌ی بارزان له لایهن هیزی فرۆکه‌وانی ناسمانی بریتانیا.
٦٧	١٩ ی ماری ١٩٧٤	رادیۆ دهنگی کوردستانی (عیراق) دوویاره دهستی به‌یلاوکردنه‌وهی خۆی کرد.
٦٨	١٩ ی ماری ١٩٨٨	نه‌نقال کردنی دۆلی جافایه‌تی له‌لایهن ریژیمی به‌عسی عیراق.
٦٩	١٩ ی ماری ١٩٩٤	جیژنی نه‌ته‌واپه‌تی نه‌ورۆز له تورکیه کرا به‌جیژنیکی فه‌رمی.
٧٠	١٩ ی ماری ٢٠٠٤	کۆچی دوابی فوناد هه‌مه‌وین هونه‌ره‌ندی ناسراوی کورد .
٧١	١٩ ی ماری ٢٠٠٧	ماناواویی نه‌که‌رم عه‌نه‌بی شاعیرو مامۆستای زانکۆ به هۆی رووداوی نۆتۆمبیل له شاری هه‌ولێر .
٧٢	٢٠ ی ماری ١٨٩٧	کۆچی دوابی حاجی قادر کۆیی شاعیری ناوداری کورد له شاری نه‌سته‌مبولی تورکیه.
٧٣	٢٠ ی ماری ١٩٨٨	دهست پیکردنی نه‌نقالی دووم له‌ناوچه‌گانی قه‌رده‌اگی نزیک شاری سلیمانی له لایهن ریژیمی به‌عسی عیراق.
٧٤	٢٠ ی ماری ١٩٩١	کۆمه‌لانی خه‌نک و پیشمه‌رگه شاری که‌رکۆکیان له‌ژێر دهستی به‌عس نازاد کرد.
٧٥	٢٠ ی ماری ١٩٩١	ساترۆژی دامه‌زرانی پارتی نازادی کوردستان.
٧٦	٢٠ ی ماری ١٩٩٣	کردنه‌وهی رادیۆی پیشکه‌وتن دهنگی یه‌کیه‌تی لاوانی دیموکراتی کوردستان. له باشووری کوردستان.
٧٧	٢٠ ی ماری ٢٠٠٧	له سێدارانی ته‌ها یاسین ره‌مه‌زان ناویراو له‌سه‌ر کیشه‌ی دوچه‌یل وچه‌نلین جینایه‌تی دیکه ده‌رحه‌ق به خه‌نک مه‌حکوم کرا.

